

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

JANJA HABE

Mentorica: doc. dr. SMILJA AMON

**SLOVENSKE JEZIKOSLOVNE REVIJE V
PROSTORU IN ČASU**

DIPLOMSKO DELO

LJUBLJANA, 2005

KAZALO

1 UVOD	2
2 TEORETIČNA OPREDELITEV	4
2.1 JEZIKOSLOVNO ČASOPISJE	4
2.2 NARODNI PROGRAM	6
2.3 NARODNO IN JEZIKOVNO VPRAŠANJE	8
2.4 JEZIKOVNA POLITIKA IN JEZIKOVNO NAČRTOVANJE	10
3 ZGODOVINSKA ANALIZA	13
3.1 DRUŽBENOPOLITIČNE RAZMERE IN SLOVENSKI NARODNI PROGRAM 1848.....	13
3.2 MEDIJSKE RAZMERE PO LETU 1848.....	16
3.3 SLOVENSKI KNJIŽNI JEZIK OKROG LETA 1848.....	18
4 JEZIKOVNO VPRAŠANJE V SLOVENSKEM ČASOPISJU	21
4.1 JEZIKOVNO VPRAŠANJE V JEZIKOSLOVNEM ČASOPISJU V LETU 1848	21
4.2 JEZIKOVNO VPRAŠANJE V NEJEZIKOSLOVNEM ČASOPISJU V LETU 1848	21
4.3 PRVI SLOVENSKI POLITIČNI ČASOPIS SLOVENIJA	23
4.3.1 Vsebinska načela časopisa	24
4.3.2 Uredništvo Slovenije.....	25
4.4 JEZIKOVNO VPRAŠANJE V ČASOPISU SLOVENIJA.....	28
4.4.1 Odnos Slovenije do vsakdanje rabe slovenskega jezika	29
4.4.2 Odnos Slovenije do slovenskega jezika v državnem zboru.....	31
4.4.3 Odnos Slovenije do slovenskega jezika v šoli.....	33
4.4.4 Odnos Slovenije do slovenskega jezika v uradih in sodstvu.....	37
4.4.5 Odnos Slovenije do slovenskega jezika v gledaliških igrah	40
4.4.6 Literarni prispevki	42
4.4.7 Jezikovnoteoretična iskanja	44
4.4.7.1 Ilirizem	44
4.4.7.2 Novooblikarski vihar.....	46
4.4.7.3 Slovenska slovnica	48
4.4.8 Besedje.....	50
5 ZAKLJUČEK	57
6 VIRI IN LITERATURA	59
7 PRILOGA	61

1 UVOD

Izbor teme moje diplomske naloge ima izhodišče v dejstvu, da je Slovenija v letu 2004 postala članica Evropske unije. Že v času prilagajanja Slovenije zahtevam za vstop v Evropsko unijo so se v slovenski javnosti sprožila vprašanja glede rabe jezika znotraj evropskih institucij in obstoja slovenskega jezika sploh. Nekateri so v okviru te diskusije podajali precej črnogleda mnenja na temo slovenskega jezikovnega vprašanja v prihodnosti.

Država je uvedla varovalke, ki bi preprečile uresničitev črnogledih misli. Leta 2000 je namreč vlada po zgledu skandinavskih držav sprejela sklep o ustanovitvi Urada za slovenski jezik. Ta ima povezovalno, usklajevalno, svetovalno in pospeševalno vlogo pri snovanju in uresničevanju aktivne jezikovne politike, še posebej v času priključitve Slovenije Evropski uniji.

Slovenski narod je bil tudi v preteklosti večkrat primoran braniti slovenski jezik, nekateri posamezniki so bili celo pripravljene žrtvovati življenja za rabo in obstoj svojega jezika. V diplomski nalogi sem obravnavala enega teh zgodovinskih mejnikov – pomlad narodov in narodno gibanje ter program okrog leta 1848.

Slovinci so imeli v sredini 19. stoletja svoje predstavnike v parlamentu, v katerem so sodelovali vsi narodi takratne Avstrije. Delo slovenskih jezikoslovcev in rodoljubov je bilo veliko – prepričati druge, predvsem nemško govoreče narode, da je slovenščina enakovredna drugim jezikom znotraj habsburške monarhije. Zato so Slovenci zahtevali svoje narodne in znotraj tega tudi jezikovne pravice v programu Zedinjene Slovenije.

Cilji in pomen teme diplomske naloge je v revialnem jezikoslovnem tisku raziskati vpliv ideologije na jezik (zlasti v javnosti) v in po letu 1848.

Diplomsko delo je zasnovano na hipotetičnih predpostavkah:

H1: Slovenska jezikoslovna periodika je odvisna oziroma povezana z družbeno-političnimi razmerami.

H2: Jezikoslovno vprašanje je tudi politično vprašanje.

H3: Spremembe v slovenskem jeziku se odražajo v jezikoslovni periodiki.

Metodologija je zgodovinsko-analitična: zgodovinski pregled in analiza prispevkov v jezikoslovni in drugi periodiki.

Prvi del diplomske naloge je posvečen teoretični opredelitvi jezikoslovnega časopisja, narodnih programov, z njimi povezanega narodnega in jezikovnega vprašanja ter jezikovne politike in jezikovnega načrtovanja. Pod drobnogled je vzeto zgodovinsko ozadje v in po letu 1848 (družbenopolitične razmere, slovenski narodni program), medijsko vprašanje tega časa, nato sledi še predstavitev slovenskega knjižnega jezika v sredini 19. stoletja. Znotraj tega je potrebno raziskati vpliv ideologije (pod Avstro-Ogrsko, ilirizem, vseslovska ideja) na jezik in posledično na jezikoslovne revije.

Drugi del diplomske naloge vsebuje pregled jezikovnega vprašanja v slovenskem časopisju, ki je izhajalo v letu 1848. Poudarek je seveda na pregledu jezikoslovnih revij (v ta namen bo iz različnih virov opravljen bibliografski izpis vseh slovenskih jezikoslovnih revij, ne le za leto 1848), vendar pa vseeno sledi tudi pregled nejezikoslovnih revij.

V okviru slednjih nameravam izpostaviti in natančno predstaviti le en časopis, in sicer prvi slovenski politični list Slovenija (1848–1850), katerega urednik je bil tudi Matej Cigale, ki ga lahko imenujem za svojega sokrajana (rodil se je v Črnem Vrhu nad Idrijo). Na ta način bo na primeru reprezentativnega časopisa raziskan odnos slovenskega jezika v zgodovini do nemščine, ilirščine in drugih slovanskih jezikov ter odnos samega časopisa Slovenija do rabe slovenskega jezika znotraj posameznih institucij, v vsakdanjem življenju in podobno. V podrobno analizo bo vzet prvi letnik izhajanja Slovenije, to je leto 1848.

2 TEORETIČNA OPREDELITEV

2.1 JEZIKOSLOVNO ČASOPISJE

Jezikoslovno časopisje je znanstveno in strokovno časopisje, ki objavlja izsledke o jeziku v obliki razprav, člankov, ocen oziroma poročil in druge informacije o jezikovnih vprašanjih. Težišče obravnave v teh časopisih je različno:

- jezikovna teorija ali splošno jezikoslovje (*Language, ZDA*),
- posamezne jezikovne skupine, npr. romanistika, germanistika idr.,
- obravnava vprašanj enega samega jezika (*Jezik in slovstvo* za slovenščino),
- tematska specializacija na prispevke o posameznih jezikovnih ravninah, npr. o fonologiji, skladnji idr.,
- obravnava posameznih vej jezikoslovja, npr. psiholingvistike, sociolingvistike idr.,
- pripadnost posamezni jezikoslovni šoli, npr. praškemu strukturalizmu.

Veliko jezikoslovnih časopisov je združenih z literarnimi in drugimi sorodnimi vedami.

Na Slovenskem v 19. stoletju še ni bilo pravega jezikoslovnega časopisa. Članki o slovenističnih jezikovnih vprašanjih so objavljeni v splošnih časnikih (dunajski listi, *Kmetijske in rokodelske novice*, Janežičev *Glasnik slovenskega slovstva*, Marnov *Jezičnik slovenskega slovstva*, Škrabčevi članki na platnicah *Cvetja z vertov sv. Frančiška*). Prvi in osrednji slavistični časopis je bil *Archiv für slavische Philologie* (Enciklopedija Slovenije, 1990: 306).

Archiv für slavische Philologie je izhajal od leta 1876 do 1929. Bil je prvi mednarodni slavistični znanstveni časopis. Izhajal je v Berlinu. Vsebinsko ga je zasnoval, ustanovil in urejal filolog V. Jagić; po njegovi smrti leta 1923 je nekaj letnikov uredil E. Berneker. V nemščini je objavljal prispevke s področja slovanske filologije v najširšem smislu. Razen v zadnjih letnikih je bil tudi osrednje slovenistično glasilo. V njem so izšle pomembne razprave V. Oblaka, S. Škrabca, K. Štreklja, A. Breznika, F. Ramovša in drugih slovenskih slavistov, kakor tudi prispevki neslovenskih strokovnjakov.

Z besedo *slovenske* v naslovu diplomske naloge *Slovenske jezikoslovne revije v prostoru in času* sem želela poudariti, da so v diplomsko nalogo vključene tiste revije, ki obravnavajo jezikoslovna vprašanja samo ali predvsem slovenskega jezika, zaradi svoje ujetosti v čas in prostor pa je lahko slovenski jezik obravnavan tudi v razmerju do drugih jezikov, na primer vpliv nemščine na slovenščino v 19. stoletju. Metajezik v teh časopisih je slovenščina.

Pred nastankom prvega slovenskega jezikoslovnega časopisa je bilo objavljenih več jezikoslovnih prispevkov v *Časopisu za zgodovino in narodopisje* (1904–1940, 1965–). Prvi slovenski jezikoslovni list pa je ***Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino*** (*ČJKZ*), ki je izhajal od leta 1918 do 1931 (Enciklopedija Slovenije, 1990: 306).

Pred 2. svetovno vojno so izšli štirje letniki *Slovenskega jezika* (1938–41). Leta 1948 je bila ustanovljena *Slavistična revija*, ki je od takrat naprej najpomembnejša slovenska slavistična revija, namenjena tudi literarni vedi. V njej je kot dodatek izhajala *Linguistica*, ki sta jo leta 1955 ustanovila S. Škerlj in M. Grošelj, od leta 1961 pa izhaja samostojno. Od 1955/56 redno izhaja *Jezik in slovstvo*.

Poljudnejši jezikovni prispevki slovenskih jezikoslovcev so izhajali tudi v *Ljubljanskem zvonu*, *Domu in svetu*, *Kresu*, *Času*, *Sodobnosti*, *Novem svetu*, *Prostoru in času*, *Naših razgledih* in drugih revijah.

Zaradi obravnave pomembne slovenistične jezikovne tematike se med jezikoslovno časopisje lahko štejejo tudi *Letopis Matice slovenske* (1869–), *Razprave Znanstvenega društva za humanistične vede* (1923–40), *Razprave Slovenske akademije znanosti in umetnosti* (1943–) ter simpozijška periodika *FF Obdobja* (1980–), čeprav po svoji naravi niso jezikoslovno časopisje. Slovenski jezikoslovci objavljajo prispevke tudi v jezikoslovnem časopisju zunaj Slovenije in v tujini; taka glasila so *Južnoslovenski filolog* (Beograd), *Filologija* (Zagreb) itd. (Enciklopedija Slovenije, 1990: 306).

2.2 NARODNI PROGRAM

Narodni program je načrt narodovega predstavništva, politične stranke, skupine izobražencev ali posameznika glede narodove prihodnosti. Večinoma vsebuje razčlenitev narodovega položaja, razlago njegovih razvojnih možnosti, oris ciljev ter prikaz poti za njihovo uresničenje; opira se na pojmovanje naroda in razumevanje narodnega vprašanja, kakršno je izoblikovano v tistem času oz. tisti skupini. Pomembnejši narodni programi imajo velik vpliv na narodov politični, kulturni in gospodarski razvoj, ker spodbujajo konkretno politično dejavnost (Prunk, 1993).

Med zarodke prvega narodnega programa nekateri štejejo:

- protestantsko zavzemanje za slovensko individualnost (pogledi na slovenski jezik in na cerkveno in šolsko organiziranost),
- razsvetljske oziroma preroditeljske predstave o enotnosti in razširjenosti slovenskega jezika in naroda (usposobitev slovenskega jezika za izobraževalne in kulturne naloge, trud za večjo politično veljavo Slovencev v habsburški monarhiji),
- preroditelji predmarčne dobe so se zavzemali za slovensko jezikovno ter narodno enotnost in individualnost (Ilustrirana zgodovina Slovencev, 1999).

Prvi slovenski narodni program je program Zedinjene Slovenije, ki je nastal v času pomladi narodov 1848. V njem so Slovenci zahtevali upravno združitev vseh slovenskih dežel v avtonomno politično enoto, uporabo slovenskega jezika v uradih, šolstvu in nasprotovali vključitvi Slovenije v načrtovano veliko nemško državo (več v poglavju: 3.1 Družbenopolitične razmere in slovenski narodni program 1848).

Bila je to pomlad narodov in kakor vsaka pomlad tudi ta ni trajala dolgo. Revolucije posameznih narodov so kratkoročno uspele in zatem v večini primerov hitro propadle. Prvih nekaj mesecev so bile vse vlade, kjer so se odvijale revolucije, zbrisane ali nemočne, nato pa je revolucija skoraj povsod izgubila svoj začetni zalet. Na oblast so se vrnili stari režimi, v habsburški monarhiji je imel celo še večjo moč. Ustavne spremembe, politične in socialne sanje iz pomladi 1848 so bile izbrisane.

Edina resnično velika sprememba se je zgodila le glede kmetijstva (Hobsbawm, 2003: 18–20).

Ob krizi Avstrije okoli leta 1866 so Slovenci v taborskem gibanju izražali narodni program, ki je vseboval zahtevo po Zedinjeni Sloveniji z upravno in kulturno avtonomijo. Že v preteklosti so se pojavile ilirske ideje (več v poglavju: 4.4.6.1 Ilirizem), tako tudi okrog tega leta, ko so se nekateri zavzemali za gospodarsko, kulturno in politično povezovanje južnih Slovanov.

Leta 1870 so se Slovenci začeli s Hrvati in Srbi iz habsburške monarhije zavzemati za gospodarsko, kulturno in politično povezovanje južnih Slovanov. Prihajalo je tudi do trenj; nekateri, med njimi Josip Jurčič, so močno zagovarjali slovenska stališča, drugi, ki so zavračali sodelovanje s Slovenci, srbska stališča.

Ob koncu 19. stoletja so slovenske politične stranke (katoliška, liberalna, socialndemokratska) ponujale svoje narodne programe in se v njih opredeljevale do trializma, jugoslovanstva ipd. Pri slovenski narodni individualnosti so vztrajali številni slovenski umetniki in znanstveniki (I. Prijatelj, F. Kidrič, R. Jakopič, I. Cankar itd.). Cankar je opozarjal na jezikovno-kulturne razlike med Slovenci in drugimi jugoslovanskimi narodi, vendar pa je vseeno dopuščal možnost federativne politične povezave z jugoslovanskimi narodi.

Zaradi pritiskov nemških politikov po prisvojitvi slovenskega ozemlja ob koncu 1. svetovne vojne je prevladal politični program, ki je vodil v samostojno jugoslovansko državo Slovencev, Hrvatov in Srbov. Znotraj te države naj bi bila Slovenija avtonomna, kar bi tudi zagotavljalo slovensko narodno individualnost. Vse do 2. svetovne vojne je zato Slovence spremljal narodni program, ki je vodil stran od jugoslovanskih unitarnih idej in zagovarjal program slovenske narodne samostojnosti. Tak narodni program je deloval tudi med 2. svetovno vojno in v okviru protifašističnega NOB.

Po 2. svetovni vojni so Slovenci 40 let sprejemali jugoslovanski federativni program – načelno samoodločbo narodov (nosilka je bila KPS), nasprotovale so mu pa protikomunistične skupine v emigraciji.

Sredi osemdesetih let 20. stoletja so večinoma kulturni ustvarjalci tvorili nov narodni program (odprava monopolne oblasti KP, uvedba pluralistične, večstrankarske parlamentarne demokracije ...), katerega ideje so bile predstavljene v *Prispevkih za slovenski narodni program* (Nova revija, št. 57, 1987). Iz njih je leta 1989 izšla majniška deklaracija, ki je zahtevala neodvisno slovensko demokratično državo. Ta program je bil leta 1990 na podlagi plebiscita temelj osamosvojitve Slovenije (Prunk, 1993).

Kot pravi Prunk (1986: 5), je slovenski narod »od prvega nacionalnega programa, zahteve po Zedinjeni Sloveniji, do konca NOB /.../ prehodil pot od politične prebuje, notranjepolitične diferenciacije, prehoda iz srednjeevropskega habsburškega državnega sklopa v nov jugoslovanski državni okvir, do združitve pretežnih delov slovenskega narodnega ozemlja v samostojno državno enoto v okviru jugoslovanske federacije«. Zadnja velika poteza slovenskega naroda pa je bila osamosvojitve slovenske države leta 1991. Narodnopolitični programi so vedno kazalec stopnje narodnega družbenoekonomskega, političnega in kulturnega razvoja.

2.3 NARODNO IN JEZIKOVNO VPRAŠANJE

Narodno vprašanje je »sklop kulturnih, ozemeljskih, gospodarskih in političnih vprašanj, ki zadevajo kot dejstva, ovire ali dileme narodov obstoj in razvoj. Narodno vprašanje zajema ohranjanje, razvijanje in uveljavljanje posameznih temeljnih prvin naroda« (Prunk v Enciklopediji Slovenije, 1990: 335).

Izraz narodno vprašanje se je pojavil sredi 19. stoletja, ko so nekateri narodi, tudi slovenski narod, poskušali postati politično enakovredni drugim evropskim narodom. Pri majhnih narodih to pomeni, da so si prizadevali osvoboditi se izpod politične, družbene, gospodarske in kulturne podrejenosti.

Zavestno izražanje povezav med jezikom, kulturo, družbo in posameznikom se je začelo oblikovati v 19. stoletju med tistimi bistvenimi deli slovenske duhovščine, katerih narodna zavednost je bila posredovana preko njihove jezikovne zavednosti.

Te povezave so postale ključna sestavina samozavedanja Slovencev (Luckmann in Knoblauch, 1993: 716–725).

Prunk nadalje pravi, da je vsebina narodnega vprašanja vedno rezultat medsebojnega učinkovanja stvarnih dejavnikov (kulturna, družbena in gospodarska razvojna stopnja naroda, narodnostno ozemlje), ogroženosti (germanizacija, italijanizacija, madžarizacija), politične podrejenosti (npr. v habsburški monarhiji, SHS, Jugoslaviji, okupacija med 2. svetovno vojno) in narodne zavesti. »Slovenski narod si je na podlagi spoznanih narodnih vprašanj oblikoval narodne programe in usmerjal narodnopolitično dejavnost« (1990: 335).

Slovenski jezik je imel pomembno vlogo pri oblikovanju naroda in kasneje tudi države. Jezik je bil med Slovenci vedno razumljen kot osnova njihovega samozavedanja, da so narod. V zgodovini se je geopolitičen kontekst Slovencev spreminjal (pripadnost različnim državnim tvorbam) in to je vodilo Slovence v prepričanje, da so majhen narod. Ker so Slovincem manjkali drugi mehanizmi, ki bi zagotavljali in omogočali kulturno in narodno homogenost, je jezik zapolnil to praznino. Razlikovanje Slovencev od drugih, sosednih narodov je temeljilo prav na rabi slovenščine (Rotar, 2003: 213–241).

V času pomladi narodov leta 1848 so se slovenski narodnozavedni izobraženci zavzemali (Zedinjena Slovenija) predvsem za upravnopolitično združitev vseh slovenskih dežel v upravno avtonomijo in uvedbo slovenskega jezika v šole in urade. Torej je jezikovno vprašanje kot ena od prvin kulturnega oziroma širšega narodnega vprašanja pomemben dejavnik narodnega oblikovanja, potrditve in povezovanja ter je (bilo) vedno prisotno v zavesti slovenskega naroda.

Medsebojna odvisnost narodne in jezikovne zavesti pa temelji na pomenu jezika, ki jo ta kot sestavina kulture ima pri oblikovanju etnične identitete nekega naroda. Slovenski narod se je kot tak izoblikoval predvsem po zaslugi jezikovne samobitnosti. Kot pravi Mikolič sta slovenski jezik in nacionalna identiteta po Ponižu dve povezani in nerazdružljivi znamenji naše zgodovinske navzočnosti (Mikolič, 2000: 181).

Lenček (1996: 190) pravi, da je jezik človeško občilo. »Jezik torej predpostavlja družbo in eksistira le v toliko, v kolikor ga ljudje uporabljajo, da se sporazumevajo med seboj.« Vendar pa poudarja, da je jezik več kot le to.

Moderna lingvistika priznava, da v človekovi duševnosti in duhovnosti jezik deluje kot izgrajen sistem, odgovoren za razvoj in strukturo mišljenja, čutenja, vrednotenja in gledanja na svet in podobno. Po Benjaminu Whorfu osnovne jezikovne strukture ali gramatične kategorije ustvarjajo govorečemu pogled na svet, na vesolje, in kondicionirajo njegove emocionalne reakcije (Lenček, 1996: 191).

Lenček je ti dve postavki o jeziku nadgradil še s tretjo:

Jezik je oblikovalec kolektivnega mišljenja in čustev neke skupnosti, njenih pogledov na svet; v njem je zavest skupne preteklosti, morda še skupnega pričakovanja in hotenja za bodočnost. Narodnost v kulturnem pomenu besede je zasnovana v njem, kajti izmed vseh komponent narodnosti sta vsekakor najbolj značilni jezik in kri. S krvjo se deduje enotna fiziološka svojstva, geni; z jezikom to, kar nam velja za duševno kulturo. Tako dobi narod poseben telesno-duševen značaj, ki se predvsem javlja v svojskem mišljenju in čustvovanju, v običajih, v poeziji, v umetnosti in umetelnosti, skratka v vsej kulturi. Kultura in jezik sta torej intimno povezana, in če nam slovenstvo velja za kulturno kategorijo, moramo priznati, da je ta zasidrana predvsem v jeziku (Lenček, 1996: 191, 192).

2.4 JEZIKOVNA POLITIKA IN JEZIKOVNO NAČRTOVANJE

Jezikovna politika in jezikovno načrtovanje sodita v okvir sociolingvistike. Pri jezikovni politiki gre za premišljene in večinoma institucionalizirane postopke,

/.../ s katerimi družba vpliva na jezikovne oblike javnega sporazumevanja in na usmerjanje jezikovne zavesti svojih pripadnikov. /.../ Postopki jezikovne politike po eni strani merijo na družbeno zavest o samosvojesti izbranega jezika, o njegovi zgodovinskosti in življenjski moči, po drugi strani pa na jezikovno načrtovanje. Načrtovati je mogoče položaj (status) jezika nasproti drugim jezikom v isti državni skupnosti ali pa sestavo (korpus) njegovih izraznih sredstev (besede, slovnične oblike). Politično najboljčutljivejši potezi načrtovanja sta sprejemanje izbrane norme (dovoljenje oblasti) in njeno uveljavljanje (šola, uradi, množična občila), posebno če se v isti državi uporablja več jezikov (Enciklopedija Slovenije, 1990: 306).

Jezikovna kultura je:

1. *v ožjem pomenu*: Stopnja ustreznosti jezikovnega pojava jezikovnim in sporočanjским normam, določenim za dani jezik.
2. *v širšem pomenu*: Teoretično podprta nega knjižnega jezika, katere cilj je vsestransko razvit, ustaljen in enoten knjižni jezik ter jezikovna kultura tistih, ki ga uporabljajo. V okviru teorije knjižnega jezika jo je razvil Praški lingvistični krožek v 30. letih tega stoletja. Na Slovenskem se zveza uporablja vsaj od leta 1932 (Božidar Borko), pogosteje pa od 60. let (Kalin Golob, 1996: 40).

Pogorelčeva zagovarja Haugenov model jezikovnega načrtovanja in njegovega uveljavljanja, ki je razdeljen na:

- družbeni del: planiranje družbenega statusa oziroma družbenih razmerij do jezika in njegovega položaja v družbeni organizaciji,
- jezikovni del: načrtovanje jezikovnega korpusa.

Vsako od teh področij obsega vsaj stopnjo jezikovnega načrtovanja in stopnjo udejanjanja z izobraževanjem in kultiviranjem (Pogorelec, 1993: 3).

Dandanes je načrtovalec jezika in oblikovalec jezikovne politike država s svojimi institucijami, mediji in kulturnimi, znanstvenimi, pedagoškimi ustanovami, ki delujejo po ustavnih določilih. Po osamosvojitvi Slovenije jezikovna raba ni več omejevana zaradi institucionalne večjezikovnosti, kot je to bila praksa v preteklosti.

Slovenščina je še pred osamosvojitvijo države imela status državnega/uradnega jezika. Do te stopnje pa je prišlo postopoma, v sklopu kulturnega boja za politično samostojnost; prva faza leta 1848 v peticiji na cesarja z zahtevo po jezikovni enakopravnosti slovenskega jezika z nemškim. Načelnemu priznanju jezikov v Avstriji je do leta 1918 sledil boj za udejanjanje statusa in razvoja funkcijskih zvrsti jezika, ustaljevanj skupne pisne (po 1851) in govorne norme (po 1870) slovenskega standarda. Druga faza v oblikovanju standarda se nanaša na čas od 1918 do 1941 (1945), ko je slovensko ozemlje zopet močno razkosano na sosednje države (Pogorelec, 1993: 5).

Nekaj več besed bo namenjenih prvi fazi. Nosilci jezikovnega načrtovanja in politike glede statusa slovenščine so bili po letu 1848 poleg države, ki je izdajala odloke, predvsem slovenski izobraženci (M. Majer, L. Svetec, F. Levstik, A. Janežič, M. Cigale, M. Pleteršnik, F. Levec in drugi), ki so zaslužni tudi za načrtovanje in oblikovanje jezikovnega korpusa. Kljub pomanjkanju ustreznih institucij so opravili veliko delo: oblikovali funkcijsko razviti jezik (pravni jezik, jezik uprave, šole, medijev, javnega političnega in kulturnega življenja). Poleg tega pa so jezikoslovci delali na zamenjavi pisave, poenotenju norme, najprej pisne in nato govorne (Pogorelec, 1993: 6).

Publicistično aktivni slovenski izobraženci po letu 1848 so se zavedali, da je slovenščina dejansko premalo razvita za upravno in šolsko rabo, vendar pa se lahko jezik za posebne potrebe razvija le z ustreznim obsegom rabe in jezikovnim načrtovanjem. Jezikovna politika je takrat v slovenskem prostoru prvič presegla stopnjo razvitosti jezikovnega načrtovanja. Kasneje s političnimi spremembami v monarhiji se je razmerje med jezikovno politiko in jezikovnim načrtovanjem spet obrnilo (Stabej, 1998: 29–31).

3 ZGODOVINSKA ANALIZA

3.1 DRUŽBENOPOLITIČNE RAZMERE IN SLOVENSKI NARODNI PROGRAM 1848

Marčna revolucija 1848 je v avstrijskem cesarstvu prinesla kmečke, meščanske in nacionalne zahteve. Kmetje so zahtevali odpravo fevdalizma in z njimi povezano odpravo dajatev in podložništva. Meščani so bili »lačni« političnih pravic in ustavne ureditve. Vsi skupaj pa so družno izražali tudi svoje nacionalne zahteve (Melik, 1981: 7).

Meščani na Slovenskem so pozdravili politično spremembo v prestolnici in obljubo po konstituciji in političnih pravicah; ustanavljali so meščansko gardo oz. narodne straže, ki naj bi skrbele za red in varnost. Na slovenskem podeželju so kmetje razumeli spremembo režima kot konec fevdalnega gospostva. Tako je meščanska revolucija sprostila še zadnji protifevdalni kmečki upor na Slovenskem, ki je skupaj s podobnim kmečkim gibanjem po vsej monarhiji privedel do dokončne odprave fevdalnega sistema s cesarskim manifestom septembra 1848 (Ilustrirana zgodovina Slovencev, 1999: 229).

Nemci so načrtovali novo ureditev Nemške zveze, ki je povezovala 39 suverenih držav in državnic. Od avstrijskega cesarstva so v to zvezo spadale avstrijske, češke in slovenske dežele (brez ogerskih in beneških Slovencev ter zahodne Istre). Prvi od Slovanov je zavrnil vključitev v novo Nemčijo Palacký v imenu čeških dežel ter se zavzel za Avstrijo z enakopravnostjo vseh njenih narodov. Vsi kasnejši slovanski poskusi nastopitve proti Nemčiji so se izjalovili, do enakopravnosti narodov znotraj avstrijskega cesarstva tudi ni prišlo, dvor je namreč kasneje obnovil absolutizem (Melik, 1981: 8–9).

Slovenski narod je bil znotraj monarhije razdeljen na tri gubernije s šestimi deželami¹, na dve ogrski županiji (Vas, Zala) in na del lombardsko-beneškega kraljestva, zato so slovenska inteligenca in študenti razmišljali predvsem o združitvi slovenskega narodnostnega ozemlja v eno upravno enoto, v Slovenijo. Prvi se je oglasil Matija Majar Ziljski, ki je svoje nacionalne zahteve marca, dva tedna po Metternichovem padcu, objavil v Novicah². V različnih slovenskih deželah so nastale peticije, naslovljene na cesarja, v katerih so Slovenci na podoben način izražali svoje zahteve po združitvi slovenskega ozemlja, jeziku itd., nastala so tudi slovenska društva (na Dunaju, v Gradcu, Ljubljani, Novem mestu, Celovcu, Gorici in Trstu), ki so ravno tako sledila programu Zedinjene Slovenije (prav tam, 9–15).

Najodločilnejšo vlogo pri nastanku slovenskega političnega programa je imel Matija Majar Ziljski. »Prvi je izrazil misel na Zedinjeno Slovenijo, prvi je sestavil zanjo peticijo in jo začel razpošiljati, prvi je izdal letak slovenskemu ljudstvu z jasnimi programskimi točkami, prvi je ozemeljsko natančno opredelil Zedinjeno Slovenijo« (prav tam, 16).

Italijanom, Madžarom in Poljakom so avstrijski Nemci priznali pravico do odcepitve od stare Avstrije in ustanovitve samostojne države, na drugi strani pa te pravice niso priznali Čehom, zaradi zajedenosti v nemško geografsko sfero, in Slovencem, zaradi pohlepa po Trstu in morju. Večino slovanskih narodov so želeli asimilirati z Veliko Nemčijo. Čehi, Hrvatje Srbi in Slovenci so si raje izbrali tisto zlo, ki se jim je zdelo manjše – avstrijsko aristokracijo.

Meščani, to je slovenski izobraženci, so pripadali nemškemu kulturnemu svetu in so najbolj obvladali nemščino (celo med seboj so se sporazumevali v nemščini). Nekateri so bili nacionalno opredeljeni nemško, drugi slovensko, tretji so bili proti vsakršnemu nacionalizmu. Predvsem slednji so imeli slovenščino za jezik ljudstva, nemščino pa za jezik kulture. Torej naj se slovenščino učijo tisti, ki nemščine ne

¹ Tri gubernije s šestimi deželami: graški gubernij s Štajersko, ljubljanski gubernij s kranjsko in Koroško, tržaški gubernij z Goriško, Trstom in Istro.

² »Zdaj se mora začeti sreča našega naroda, zdaj moremo stopiti, kakor sloboden narod med druge slobodne narode – mi vsim slobodnim narodom enaki. /.../ da bode nam slobodno, da moremo v Slovenii kadar koli hočemo in kakor hočemo po malim v šole in v kancelije vpeljati naš slovenski jezik, da nas ne sme noben narod siliti, ptuj jezik nam nametovati« (Novice, 29. marec 1848).

znajo oziroma naj se jo učijo le ljubiteljsko. Tudi zavedni Slovenci niso bili enotnega mnenja (eni so se zavzemali za Zedinjeno Slovenijo in proti Frankfurtu, drugi so zagovarjali slovenske narodnostne pravice, a so se čutili povezane z Nemško zvezo zaradi stoletne politične tradicije). Uradništvo (uprava) se je branilo, češ da nemški jeziki niso dovolj razviti za uradno sporazumevanje. Enako je menila šolska uprava, poleg tega pa tudi ni bilo ustreznih učbenikov in učiteljev (Slovenska kronika XIX. stoletja, 2001).

Pomembno je bilo vprašanje jezika. In ko bi bil izbor uradnega jezika odvisen le od pragmatičnosti (izbran po liniji manjšega odpora), bi bil relativno enostaven. Bilo bi dovolj le izbrati tisti jezik, katerega bo najverjetneje razumela in/ali govorila večina državljanov, oziroma tistega, ki bi najbolj olajšal njihovo komunikacijo. Torej je bila odločitev Jožefa II., da bo nemščina administrativni jezik njegovega 'večnarodnega' cesarstva, bila povsem pragmatična (Hobsbawm, 2000).

Slovenci so lahko volili svoje predstavnike na dunajski državni zbor, vendar je bilo izvoljenih le malo pravih rodoljubov. Že pred tem so se slovenski rodoljubi trudili bojkotirati volitve v frankfurtski parlament. Zaradi oktobrske revolucije (uprizarili sta jo velikonemška in madžarska revolucionarna stranka) na Dunaju, v kateri so se Dunajčani izrekli za Madžare, je bil razgnan prvi avstrijski parlament; cesar se je z Dunaja preselil na varno v Olomouc, parlament pa v Kroměříž, kjer je državni zbor od 15. novembra 1848 dalje lahko v miru nadaljeval svoja že tako akademična zborovanja.

Kroměříški poslanci in ministri so v Olomoucu izdelali vsak svoj načrt ustave. Ustava prvih je bila resno demokratično delo, ustava ministrov pa absolutistično skropucalo s takšnimi liberalnimi okraski, da se je to, kar se je z eno roko dajalo, z drugo ob priliki zopet vzelo. Že na začetku marca leta 1849 je bil državni zbor razpuščen, ker naj bi netil nemire v državi, razglašena je bila oktroirana ustava in obnovljen absolutizem. Fevdalizem se vendarle ni obnovil in kmet je ostal svoboden (Melik, 1981: 19–25).

Decembra leta 1851 je cesar s patentom odpravil ustavo v Avstriji. Z njo so padle tudi osnovne svoboščine državljanov (npr. enakopravnost narodov). »Vse svobodne ideje, vzbujene v 'pomladi narodov', je pomorila slana, samo pšenica armade, birokracije in cerkve je šla v bohotno klasje ...« (Prijatelj, 1938: 25).

Čeprav ideja Zedinjene Slovenije ni uspela, je imela svoje pozitivne posledice. Odslej je bil uradno priznan slovenski narod, slovenski jezik in slovensko ime zanj.

3.2 MEDIJSKE RAZMERE PO LETU 1848

Po izbruhu marčne revolucije je bilo mogoče tudi svobodneje razpravljati o aktualnih političnih vprašanjih v Avstriji. Ljudje so bili »lačni« novic iz domovine in tujine. Zato so v tem času na Slovenskem začeli izhajati prvi politični časniki, ki so posredovali tovrstne novice, ne da bi pri tem pozabili na eno izmed temeljnih lastnosti slovenskega časopisja – krepitev slovenske narodnosti. Pojavijo se tudi drugi novi, nepolitični časopisi.

Po ukinitvi cenzure so začele v politiko prve posegati Bleiweisove Novice (1843–1902). Še močnejše glasove o javnih zadevah je bilo slišati iz Slovenije (1848–1850), prvega slovenskega političnega lista. Sledil mu je celjski politični list Celjske slovenske novine (1848; 1848 Celske novine in 1849 Slovenske novine), Slovenski cerkveni časopis (1848; 1849–1906 Zgodnja danica, Danica), nato še Pravi Slovenec (1849), v Trstu pa Slavjanski rodoljub (1849) in Jadranski Slavjan (1850). Drugi časopisi v tem času so še: Vedež (1848–1850), prvi slovenski mladinski list, in Ljubljanski časnik (1850–1851), prvi slovenski uradni list. Po vzpostavitvi Bachovega absolutizma obstaneta le še dva časopisa: Kmetijske in rokodelske novice in Zgodnja danica (Slovenska kronika XIX. stoletja, 2001: 338–340).

Cesarjev patent je 15. marca 1848 odstranil cenzuro tiskovin in obljubljal se je svobodomiselni tiskovni zakon. Pred tem je imel Bleiweis nemalo težav pri ustanavljanju Kmetijskih in rokodelskih novic. Absolutistična vlada je namreč skrbno nadzorovala, kakšna bo vsebinska zasnova časopisov. Šele, ko ji je zagotovil,

da imajo Novice le ta namen, da podpirajo razvoj kmetijstva in obrti, je leta 1843 dobil dovoljenje za tisk (Jesenko, 1884: 19).

Šele leto dni po ukinitvi cenzure tiskovin, 13. in 14. marca 1849, sta dva cesarjeva patenta razglasila nov zakon o tisku, ki naj bi uresničil od ustave priznano pravico do tiskovne svobode. V 5. členu je novi zakon priznal vsakemu pravico izdajati tiskovine. Po 6. členu je moral vsak sporočiti državnemu pravniku naslov novega časopisa, kdaj in kako bo izhajal, vsebinsko zasnovano, ime in naslov urednika, tiskarja in izdajatelja, nato pa še dokazati, da je plačal kavcijo. 8. člen je zahteval, da je urednik polnoleten avstrijski državljan, ki biva v mestu izhajanja časopisa, in da ni bil nikoli obsojen. Členi od 9 do 15 so nalagali političnim časopisom različno višino kavcij glede na število prebivalcev v mestu, frekvenco izhajanja časopisa. 17. in 18. člen sta določala, kako se morajo v časopisih objavljati uradni popravki in zasebni preklici. Od 22. do 26. člena pa je bilo določeno, da sicer »politična gosposka« kaznuje kršitelje tiskovnega zakona, da pa o tem, ali je do kršitve res prišlo, odločajo porotna sodišča (Jesenko, 1884: 19–22).

Od julija 1851 je imela policija pravico ustaviti izdajanje katerega koli časopisa, ki ji ni bil všeč, ne da bi pri tem navedla razloge. »V 27. dan maja 1852 l. je prišel na svitlo nov tiskovni zakon, ki je popolnem uničil prejšnjo svobodo tiska ter časopisom usta zamašil« (Jesenko, 1884: 37). Nekatero omejitev je določal tudi kazenski zakonik. Kršitev je bila sankcionirana z zasegom posamičnih številčk časopisa (25. člen tiskovnega zakonika), s prepovedjo časopisa za nekaj časa ali pa dokončno prepovedjo izhajanja (22. tiskovnega zakonika, 29. člen kazenskega zakonika) (Jesenko, 1884: 37).

Za kršitve tiskovnega zakona so bili odgovorni tako rekoč vsi (pisci, izdajatelj, urednik, tiskar, založnik, raznašalci, prodajalci). Vsako številko je bilo potrebno vsaj eno uro pred izidom prinesiti v pregled na policijo. Če je urednik cenzurirana mesta pustil v časopisu, je pretil zapor, denarna kazen, prepoved časopisa, odvzetje koncesije za tiskarno. Zaradi zgoraj navedenih razlogov je »avstrijski periodični tisk med 1852. in 1859. letom zeval glede notranje politike z dolgočasno praznino« (Priatelj, 1938: 28).

3.3 SLOVENSKI KNJIŽNI JEZIK OKROG LETA 1848

Tendenca pokrajinskih različic knjižnega jezika (besedila so se morala prilagajati predvsem neizobraženemu naslovniku in njegovemu govoru kot edinemu kodu) se je že od konca 18. stoletja obračala v izrazitejšo težnjo po enotnejši tradiciji osrednjega (kranjskega) knjižnega jezika. Ta je temeljil na gorenjsko-dolenjsko-notranjski narečni podstavi (Stabej, 1998: 19).

Kljub temu so do srede 30. let 19. stoletja so še vedno nastajale različne slovnice osrednjih in vzhodnih slovenskih jezikovnih različic. Bleiweis je v Kmetijskih in rokodelskih novicah (1843) pripustil prostor pisateljem vseh slovenskih narečnih skupin. Vendar pa do združitve še ni prišlo, ker posebno kranjski in vzhodnoštajerski pisatelji niso hoteli opustiti svojih narečnih posebnosti. Ta miselnost se je nekoliko spremenila v revolucionarnem letu 1848, ko je prišla najbolj do izraza opredelitev statusa slovenskega jezika v razmerju do nemščine in je bilo potrebno nastopiti enotno, v skupnem knjižnem jeziku (Ada Vidovič Muha v ES, 1998: 79–81).

Splošno zanimanje za slovenski jezik je pri nas vzbudila romantika, vendar pa je to prizadevanje pred letom 1848 zaradi nemškega pritiskanja slovenščine k tlom vodilo v cepitev v dve smeri: južnoslovansko ali ilirsko (2. val) in slovensko. Zagovorniki prve smeri so upali na združitev različnih slovanskih jezikov v skupen knjižni jezik, prilagoditev slovenščine ilirščini. Ilirizem je bil najbolj sprejet v obmejnih slovenskih pokrajinah, Štajerski in Koroški, ker je bil tu germanizacijski pritisk najmočnejši. Matija Majar je svoj program skupnega slovanskega jezika in približevanje ilirščini predstavil v knjigi Pravila, kako izobraževati ilirsko narečje i u obče slavenski jezik. Majarjeva radikalna podpornika sta bila Ivan Macun in Radoslav Razlag. Vendar pa je ideja ilirizma propadla, saj so proti njej nastopili številni slovenski izobraženci (npr. Bleiweis). Zagovornikom slovenščine pa je bilo najpomembnejše to, da se slovenska narečja nadgradijo z enotnim slovenskim knjižnim jezikom, ki se bo uporabljal v šolstvu, uradih, sodstvu, medijih, javnem političnem in kulturnem življenju Slovencev (Priatelj, 1938: 95–102).

Kalin Golobova pravi, da je bilo v predmarčni dobi temeljno vodilo Metternichove politike ponemčevanje Slovencev, kar se je kazalo predvsem v šolstvu ter prepovedih vsakršnega omenjanja in izkazovanja narodne zavesti.

Porajajoče se narodnostno vprašanje je vplivalo tudi na razvoj slovenskega knjižnega jezika, in sicer na dveh ravneh:

1. Postopoma se je izoblikovala potreba po enotnem knjižnem jeziku.

- 2.** Knjižni jezik se je v predmarčnem obdobju vse bolj razvijal tudi funkcijsko, predvsem v strokovnih spisih in knjigah; precej zgodaj v botaničnih in zooloških /.../, malo kasneje v prvi slovenski zgodovinski knjigi /.../ in prvem zdravstvenem priročniku /.../. Gotovo je v predmarčnem obdobju najbolj napredovala umetnostna funkcijska zvrst, in sicer zaradi nastanka posvetnega pripovedništva (prva slovenska povest 1836., Ciglerjeva *Sreča v nesreči*) in predvsem zaradi Prešernovega pesništva, ki pa ga je v pomarčnem obdobju zamenjalo nekakovostno pesnikovanje Koseskega, vse do Stritarjevega nastopa cenjenega in oboževanega *pevca* konservativnega tabora. /.../ Po dolgotrajnih prizadevanjih pa smo v tem obdobju dobili prvi trajni časopis, Bleiweisove Kmetijske in rokodelske novice (1843–1902), in z njimi po Vodnikovih Ljubljanskih novicah (1797–1800) nadaljevanje razvijajoče se publicistične zvrsti (Kalin Golob, 2003: 18–19).

Uveljavljanje slovenskega šolstva je spodbudilo nastajanje učbenikov in s tem razvijanje slovenskega strokovnega izrazja v poljudnoznanstvenih in znanstvenih besedilih. Nastajale so terminologije in pri tem zajele področja: jezikoslovno, literarnovedno, prirodoslovno, pravno, zemljepisno, umetnostnozgodovinsko, vojaško, predvsem pa naravoslovne vede. Za začetek poenotenja v jezikovni rabi sta zaslužna Mikložič in Cigale, ki sta prevajala Občedržavljanski zakonik, sledilo pa je sprejetje novih oblik (Kalin Golob, 2003: 19).

Pomemben mejnik v razvoju slovenskega jezika je bil torej nastanek novih oblik. Te so nastale na osnovi posameznih načel »Pravil« skupaj s staroslovenščino in želje po približevanju ostalim Ilircem. O njih se je v časopisu Slovenija veliko pisalo že leta 1849, podrobneje pa jih je Luka Svetec Podgorski predstavil februarja 1850 v prispevku »Nove oblike«. Urednika Navratil (Vedež) in Cigale sta jih začela uvajati v svoja časopisa, Cigale pa jih je uporabljal tudi pri prevodih uradniške slovenščine leta 1850 (slovenski državni zakonik). Nekaj časa so se novim oblikam upirale Novice, šele leta 1863 jih je sprejela Zgodnja danica (Breznik, 1982: 84–89).

Po marčni revoluciji 1848 je bila enakost narodov in jezikov sicer zapisana v avstrijskih dokumentih (okroirana ustava, deželni statuti), vendar je vlada glede izvajanja pravic oklevala. Načelna jezikovna enakopravnost se je konkretno uresničila v državnem zakoniku in vladnem listu (1849), saj je cesar je izdal patent, ki je določal objavlanje zakonov v vseh deželnih jezikih in ustanovitev slovenskega državnega zakonika. Problem jezikovne enakopravnosti pa je še vedno ostajal v nižji upravi (še vedno so uporabljali nemščino, češ da nenemški jeziki niso dovolj razviti za uradno sporazumevanje). Podobno je bilo tudi v šolski upravi (podobni razlogi kot v uradih, ni slovenskih knjig, pa tudi slovenska jezikovna zmožnost učiteljev je vprašljiva) (Stabej, 1998: 15–30).

4 JEZIKOVNO VPRAŠANJE V SLOVENSKEM ČASOPISJU

4.1 JEZIKOVNO VPRAŠANJE V JEZIKOSLOVNEM ČASOPISJU V LETU 1848

Običajno je največ razmišljanj, polemik in debat o jezikovnem vprašanju podanih v jezikoslovnem časopisju. V času marčne revolucije leta 1848 pa se na tem področju srečamo s preprostim problemom oziroma delno medijsko praznino – takrat v slovenski javnosti, tako potrjuje Šlebingerjeva bibliografija, ni bilo slovenskega jezikoslovnega časopisa (Priloga: Bibliografski pregled slovenskih jezikoslovnih revij in literarnega časopisja).

O prvem slovenskem jezikoslovnem listu lahko govorimo šele od leta 1918, ko je začel izhajati *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino*. Ta je izhajal vse do leta 1931.

O jezikovnem vprašanju v povezavi z narodnim programom leta 1848 v okviru jezikoslovnega časopisja torej ne moremo govoriti. Veliko pa se je o jeziku pisalo v drugih slovenskih časopisih. Analiza tega vprašanja bo zato sledila na primeru nejezikoslovnega časopisja v tem revolucionarnem letu.

4.2 JEZIKOVNO VPRAŠANJE V NEJEZIKOSLOVNEM ČASOPISJU V LETU 1848

Zaradi marčne revolucije in z njo povezanega izbruha medijske svobode se tudi na Slovenskem poleg Kmetijskih in rokodelskih novic (1843–1902) pojavijo nekateri novi časopisi, ki velik del svojega prostora namenjajo pisanju o javnih zadevah:

- prvi slovenski politični list Slovenija (1848–1850),
- celjski politični list Celjske slovenske novine (1848; 1848 Celske novine in 1849 Slovenske novine),

- Slovenski cerkveni časopis (1848; 1849–1906 Zgodnja danica, Danica),
- Pravi Slovenec (1849),
- Slavjanski rodoljub (1849),
- Jadranski Slavjan (1850).

Na področju mladinske tematike, to je vzgoje mladine, poučevanju slovenščine te mladine ipd., je bil najbolj zaslužen prvi slovenski mladinski list Vedež (1848–1850). Poleg njega pa Slovenci dobimo tudi prvi slovenski uradni list Ljubljanski časnik (1850–1851) (Slovenska kronika XIX. stoletja, 2001: 338–340).

Čas, v katerem so izhajali naštetih časopisi, je bil vsekakor prežet z narodnostno tematiko, o njej se je neposredno ali posredno govorilo v vseh sferah javnega življenja. Iz tega izhaja, da se je tudi pisanje, poročanje časopisja neposredno ali posredno navezovalo na vprašanje narodnosti in z njo povezanega vprašanja jezika.

Bleiweisove Novice so po marčevski revoluciji zelo previdno razširjale svoj program na izrazito politično in narodnoobrambno področje, na leposlovnem pa so še vedno ohranjale koristno didaktično in kratkočasno zabavno slovstvo brez višjih umetniških ambicij.

V primerjavi s »previdnimi« Kmetijskimi in rokodelskimi novicami je nedvomno svoj pečat na tem področju pustil prvi slovenski politični list Slovenija, v katerem so njegova urednika in vsi ostali sodelujoči izražali svoja mnenja in poglede na obstoječo zgodovinsko stvarnost, ta pa je takratnim slovenskim izobražencem – rodoljubom narekovala posebno nalogo. Tisti, ki so svoje narodno poslanstvo dobro opravili, so slovenskemu narodu za vedno ostali v spominu kot borci za obstoj in enakovreden položaj slovenskega jezika z drugimi evropskimi narodi.

4.3 PRVI SLOVENSKI POLITIČNI ČASOPIS SLOVENIJA

Prvi slovenski politični list Slovenija je začel izhajati 4. julija 1848 v Ljubljani. Izhajal je dvakrat tedensko (torek in petek) kot glasilo Slovenskega društva. Urednika Mateja Cigaleta je septembra 1849, ko je ta odšel na Dunaj, zamenjal Fran Cegnar. Odgovorni izdajatelj in tiskar je bil Jožef Blaznik. Čeprav gre za politični časopis, je bil pomemben tudi na leposlovnem področju. Leta 1848 je naklada dosegla 500 izvodov, v prvi polovici leta 1848 450 in v 2. polovici leta 1849 350 izvodov. Leta 1850 je bila naklada 400 izvodov, naročnikov pa 332. Prvo leto je obsegal časopis 52 števil (208 strani), drugo leto 104 številke (416 strani) in zadnje leto 26 števil (104 strani) (Šlebinger, 1937: 6).

Pri Sloveniji so v političnem delu poleg Cigaleta in Cegnarja sodelovali še Korošca Matija Majar Ziljski in Andrej Einspieler, Štajerca Davorin Trstenjak in dr. Jožef Muršec ter Kranjci Dragotin Dežman, Peter Kozler in Mihael Ambrož. Literarne prispevke so objavljali Lovro Toman, Luka Svetec, Fran Cegnar, Ivan Navratil, Janez Trdina, Matija Valjavec in mladi Fran Levstik.

List je nehal izhajati 29. marca 1850 (iz političnih razlogov). Matija Majar mu je napisal tako osmrtnico: »Slovenija je šla počivat. Ona je v tem kradkem času toliko opravila za naš narod, da se to nigrdar več izbrisati ne da; ona je več opravila, kakor mnogi veliki časopisi u 5 letih.« Blaznik je leta 1850 napovedal konec izhajanja časopisa. Bralcem je priporočil nov politični časopis Ljubljanski časnik (Slovenska kronika XIX. stoletja, 2001: 338).

V časopisu Slovenija so prispevki, ki so jih napisali slovenski pisci ali pa so prevedeni iz tujih časopisov. Glede jezika Matej Cigale v prvem uvodniku »Nekoliko besed na bravce« (4. julija 1848) pravi, da »se bodo v Slovenijo, de ime po pravici zasluži, sostavki v vsakim jeziku prejimali, če je le slovenski, naj se v tem' ali unim kraju naše mile domovine glasi«.

4.3.1 Vsebinska načela časopisa

Matej Cigale je program časopisa oprl na politični program Zedinjene Slovenije:

- zavzemal se je za enakopravnost slovenskega naroda z drugimi avstrijskimi narodi,
- za uvedbo slovenščine v šole in urade ter
- obsojal volitve v vsenemški frankfurtski parlament.

Temeljne postavke je izrazil v uvodniku »Nekoliko besed na bravce«:

- »/.../ 1. Obstoje avstrijskiga cesarstva ko neločljivo truplo, ko samostalno vstavno vladarstvo v slavnemu Habsburg-Lorenskim rodu. Taka moč je k naši občni varnosti proti vsakimu sovražniku potrebna, ne moremo tedaj brez lastne škode dopustiti, de se država pomanjša, ali pa de bi se clo mi kaki državici prišteli;
2. de imajo vsi narodi avstrijskiga cesarstva vsaki v svoji deželi popolnoma enake pravice; de se naš slovenski jezik v šole in v pisarnice vpelje; de se opravila pri uradih, uradne pisma, oznanila vsih postav in vkazov v slovenskim jeziku zgodè.
3. De se, kakor hitro bi avstrijsko cesarstvo federativna država postala in se na samovladanju posameznih dežel osnovala, krajnski, štajerski, koroški in primorski Slovenci v eno deželo z' imenam Slovenija sklenejo, ki bi imela za-se svoj deželni zbor. Scer pak se moramo vsi Slovenci, in tudi vsi avstrijski Slavjani za jednokervne brate zpoznavati in vzajemno podpirati.
4. Pristop Austrije k nemški zavezi ne bodi dopušen drugači, kakor pristop države k državi z polnim obderžanjem avstrijske samostalnosti. /.../« (4. julij 1848).

Prijatelj pravi, da je program Slovenije pomenil »znaten napredek glede na dotedanjo slovensko narodno vbadanje v publicistiki: v nasprotju z dotlej običajnim, pretežno praktičnim in nabožnim tiskom (»Novicami«, Zgodnjo danico in mnogoštevilnimi molitveniki) se je v tem programu poudarjala važnost *politike* in *leposlovja*, ne več kot priveskov ali namečkov, ki so jih določale slučajne razmere, marveč kot samostojnih ciljev, zasidranih v izrazitem, samobitnem nacionalizmu« (Prijatelj, 1938: 17).

Z naslednjimi besedami je Slovenija vabila k sodelovanju:

De naš časopis svoje ime Slovénija zasluži, prosimo vse slovenske rodoljube, nam vse, kar kóli se v slovenskih deželah znamenitiga zgodí, za politiški dél blagovoljno poslati. Za nepolitiški dél pa povabimo vse domorodce gospode pisatelje nam raznih sostavkov: pésem (tode ne predolzih, pač pa krepkih), povest, novel, in družih našo drago domovino

zadéjavajočih sestavkov pošiljati. Posebno se še obrnemo na drage Slovence zunaj domovine, naj nas s svojimi dopisi blagovoljno počastijo.

Vredništvo« (»Prošnja.«, 2. št., str. 8).

Vsebinsko je časopis Slovenija razdeljen na dva dela.

- Prvi del: Prva stran je namenjena enemu ali dvema člankoma, ki obširneje obravnavata pomembnejši dogodek ali problematiko. Naslednji dve strani sta pretežno politične narave (o politični ureditvi, narodu ipd.) in sta razdeljeni na dogodke znotraj Avstrijskega cesarstva (Dunaj, Slovenske dežele, Hrvaška in Slavonska dežela, Češka, Ogrska itd.) in tuje dežele (Nemčija, Poljska, Francija, Italija, Velika Britanija, Rusija, Moldavija, Danska, Turčija itd.).
- Drugi del: Četrta (zadnja) stran je namenjena nepolitičnim temam, običajno povezanim z leposlovjem in jezikom. Prisotne pa so tudi novičke o ceni žita, povabila uredništva Slovenije k sodelovanju pri časopisu, oglasi za nakup knjig itd.

Časopis Slovenija je bil nazorsko katoliško-liberalen: branil in povzdigoval je narodnost tudi takrat, kadar ga je nemška Cerkev obtoževala, da je nevarnost enotni državi in javnemu redu.

4.3.2 Uredništvo Slovenije

Prvi urednik časopisa Slovenija, Matej ali Matevž Cigale, se je rodil 2. 9. 1819 v Dolenjih Lomeh pri Črnem Vrhu nad Idrijo in umrl 20. 4. 1889 na Dunaju. Uporabljal je psevdonima Lomski in Istinič.

V Gorici je obiskoval gimnazijo, nato pa stopil v bogoslovje v Ljubljani. Že po letu dni je študij teologije zamenjal s pravom v Gradcu in nato na Dunaju. Leta 1847 je opravil sodno prakso v Gorici pri mestnem deželnem sodišču.

Od 1. julija 1848 do septembra 1849 je bil urednik prvega političnega lista Slovenija.

»Delo mu je bilo težavno, za politični del je bil čisto sam, brez novinarske večšine, vender so ga podpirali zunanji, po imeni: Einspieler, Davorin Trstenjak in drugi; za leposlovni del mu je nekoliko pomagal Malavašič. Znanje češkega in hrvaškega jezika mu je v tem mnogo

koristilo, nekoliko, ker je po tem lahko listu ohranil širše slovansko obzorje, nekoliko, ker so bili hrvaški in češki uvodni članki hitro prevedeni, kadar je primanjkovalo gradiva« (Majaron, 1887: 236).

Skupaj s sonarodnjaki se je ukvarjal s prevajanjem avstrijskih zakonikov: Cigale je prevedel kazenski zakonik, A. Mažgon pa državljanskega. Te zakone je sočasno objavljaj v časopisu Slovenija.

Po odhodu na Dunaj, kjer je pomagal sestavljati slovensko pravno terminologijo, ga je na mestu urednika Slovenije zamenjal Fran Cegnar. Cigale je 38 let, od leta 1850, urejal slovenski del državnega zakonika³. Muršcu (korespondenca, 1849) o tem poroča takole: »Morebiti ste že slišali, de je ministerstvo meni izročilo prestavljanje postav za slovenski Državni zakonik, in sicer od II. dela naprej jez delam /.../. To delo je važno, ali tudi težavno, nikoli se nisim za posebnega slovenskega pisavca imel /.../.« Nadaljeval je delo Frana Miklošiča, ki je leta 1849 prevedel Občedržavljanski zakonik. Po mnenju Orožnove se je prav po zaslugi Miklošiča začel oblikovati skupni slovenski uradovalni jezik na znanstveni ravni. Cigale je nadaljeval Miklošičevo zvrstno-jezikovno naravnost (Orožen, 1996: 229–246).

Leta 1853 je uredil Juridisch-politische Terminologie für die slavischen Sprachen Österichs ter predelal Mažgon-Krajnčev prevod občega državljanskega zakonika. S temi deli in mnogimi strokovnimi prispevki v Slovenskem pravniku je postavil temelje slovenski pravni terminologiji in strokovnemu jeziku nasploh (Enciklopedija Slovenije, 1987: 65).

Strokovno je ocenjeval šolske knjige, jih predelal, spisal nove oziroma jih je prevedel iz nemščine. Poleg tega je prevajal tudi uradne tiskalice, ki so se uporabljale vsak dan v praktičnem državnem življenju (terminologija pošte, pošne hranilnice, vojaška terminologija).

³ Cesarski patent (1849), ki je uvajal Državni zakonik, je določal, da se morajo vsi veljavni avstrijski zakoni prevesti iz nemškega izvirnika v ostale deželne jezike, med drugim tudi v slovenščino. S tem patentom (»in slovenischer, zugleich windischer und krainerischer Sprache«) je vlada tako rekoč prvič uradno potrdila izraz *slovenski jezik*. Cesarski patent (1852) pa je zopet uvedel le nemško izdajo Državnega zakonika, kar je ostalo v veljavi vse do leta 1870.

Leta 1854 je sprejel uredništvo Wolfovega nemško-slovenskega slovarja (1860). Kot popravek in dopolnilo Wolfovemu slovarju je leta 1880 izdal Znanstveno terminologijo s posebnim ozirom na srednja učilišča. V pismu Marnu (korespondenca, 1880) se je Cigale pritožil zaradi kritikov svoje »Terminologije«: »Cegnar ali kdor je že, sodi o moji terminologiji, da je premalo določna in popolna; najbrže ni utegnil še predgovora čitati. Knjigo, ki stane toliko truda, odpravijo taki veleumi z eno vrstico! 'Slovenski narod', katerega nimam, menda še črhnil ni o tem, tudi prav.«

Objavljal je jezikoslovne članke o pravopisu, oblikoslovju in skladnji. Trdil je:

»Kar je večini Slovencev lastno ter ob jednem ustreza staroslovenščini, to gre obdržati, ako bi se tudi ne skladalo z drugimi sedanjimi jeziki slovanskimi; a nasproti, v čemer nas sedanji slovenski jezik po večini jedini z drugimi živimi jeziki, sosebn s hrvatsko-srbskim, pri tem nam je ostati, ako bi tudi ne ustrezalo staroslovenski obliki. Slovenščino je čistiti in razvijati, a to ne imej namere, povečavati razliko med sedanjimi Slovani, dočim je bližanja želeti« (Cigale v Majaron, 1887: 252).

4.4 JEZIKOVNO VPRAŠANJE V ČASOPISU SLOVENIJA

Vsi narodi habsburške monarhije so dobili po ustavi cesarja Ferdinanda zagotovljeno narodnost in jezik. Slovenci so torej imeli uzakonjeno pravico zahtevati slovenske šole, urade, zakone itd. Ker je do takrat v uradih in šolah vladala nemščina, so Slovenci trpeli krivico, saj se je moral vsak Slovan za dosego višjega stanu, časti ali državne službe »pobratiti« z nemščino.

V času pomladi narodov je bil jezik pomemben element političnega dogajanja, saj je jezik eden najpomembnejših dejavnikov oblikovanja, povezovanja in potrditve naroda. Jezikovno vprašanje v časopisu Slovenija je razprostrto na najrazličnejša jezikovna vsebinska področja. Tematiko jezika v prvem letniku izhajanja (1848) časopisa sem pri podrobnejšem pregledu zasledila v približno stotih prispevkih. Nekateri prispevki so si zelo podobni, zato so v pregled vključeni le najbolj zanimivi.

Pregled teh bo sledil v naslednjem vrstnem redu:

- odnos časopisa do vsakdanje rabe slovenskega jezika,
- odnos časopisa do slovenskega jezika v državnem zboru,
- odnos časopisa do slovenskega jezika v šoli,
- odnos časopisa do slovenskega jezika v uradih in sodstvu,
- odnos časopisa do slovenskega jezika v gledaliških igrah ter
- literarni prispevki v časopisu.

Pomemben del prispevkov o jeziku pa je povezan z jezikoslovjem v ožjem smislu:

- ilirizem,
- novooblikarski vihar,
- slovnica in
- besedje.

4.4.1 Odnos Slovenije do vsakdanje rabe slovenskega jezika

O tem, kakšen odnos imajo tudi nekateri Slovenci do nemščine, je razmišljal A. G. v prispevku »Nekatere misli rodoljuba.«:

»Hudo, hudo mora rodoljuba serce zaboleti, viditi Slovence med saboj, zaničvaje materni jezik, le po ptuje se razgovarjati in pozdravljati. Če ima le suknjo se že po nemško pači, ako ravno se mu vstavlja. Še kmetje in drugi prosti ljudje si za dokaj štejejo in obračajo, ako kake nemške drobavse znajo, in koj pri prvih besedah, ki jih boš ž njim spregovoril, jih bo med slovenšno pomešal, in ti z tim oznaniti hotel, da tudi on vse zveličajoči nemški jezik razumi. O mati Slava, kako preslepljeni so tvoji otroci!! /.../« (št. 8, 28. julij 1848, str. 29).

Na drugi strani pa je Slovenija poročala tudi o tistih Slovencih, ki želijo svoja uradna opravila rešiti v slovenščini, pa jim to v praksi, kljub pisanim zakonom, ni omogočeno. A. G. je v istem prispevku nadaljeval takole:

»/.../ Le nemšina v šolah vlada, le po nemško se po pisarnicah piše, nemški so vsi javni poklici, oznambe, vse dela in oprave vradnije – in nihče jih ne razumi. Dostikrat iše slovenski kmet celi dan moža, da mu pove kaj je na listu, ki ga je od gosposke dobil zapisano. Ptuj Nemec, ki jezika narodoviga ne razumi, in se ga tudi naučiti nekaj ne more nekaj noče, vbogo ljudstvo zmerja, mu neumnost očita, samo zato, ker kmetu nezamore razumljivo slovensko dopovedati, kar mu hoče. In taki uradniki čez blagor in premoženje, čez svobodo in življenje Slovincov rabsodbo imajo. Kje je pravica!? /.../« (8. št., 28. julij 1848, str. 29).

B. L. je v prispevku »Slovenske dežele.« poročal o položaju slovenščine na Koroškem in Kranjskem to, da tam vlada »hudobni duh nemškutarstva«. Tisti, ki nemščino uporabljajo, ne čutijo potrebe po slovenščini. Takšni so kot ptič, ki je dolgo v kletki, potem pa ko mu odpreš vratca, noče zleteti iz kletke, saj se je sužnosti že navadil. In ravno tisti, ki imajo največjo dolžnost truditi se za slovenščino, molčijo. Na srečo pa so tu še najmanj učeni (kmetje), ki slovenščino uporabljajo, čeprav bi to od njih še najmanj pričakovali (33. št., 24. oktober 1848, str. 134).

Slovenija večkrat poroča tudi o pomembnih problemih slovenske jezikovne javnosti, kot so:

- postavljanje nemških krajevnih napisov na slovenskem ozemlju (npr. Zeyer namesto Sovra),
- tiskanje bankovcev zgolj v nemškem jeziku,

- uporaba nemškega pravopisa pri pisanju slovenskih imen (npr. v seznamu beguncev vojaškega nabora: Gregorschitz Jos. namesto Gregorčič Jos.) itd.

Bleiweis je kot vodja slovenskega društva svojim članom čudovito spregovoril o jeziku, in sicer da so šola, časopisi in knjige »trojni najimenitnejši pripomočki za poduk naroda«. Prva je šola, saj se mora slovenski up opreti na mladost. Predlaga, da naj se v mestih še naprej učijo tudi nemškega jezika tisti, ki se želijo višje izobraziti ali službovati zunaj domovine. Drugi pripomoček so slovenski časopisi – vsak urednik je učitelj ljudstva in zato ljudstvu naroča, naj pridno bere časopise. Kot tretje pa je navedel knjige in krajše sestavke, ki naj se pošiljajo med ljudstvo, da se bo ljudstvo izobrazilo (»Nagovor.«, 43. št., 28. november 1848, str. 169).

Muršec se je dobro zavedal, da je zelo pomembno, da se za rabo slovenščine najprej prepriča slovenske izobražence. V ta namen je v prispevku »Prostim ino ponemčanim Slovencom po mestih, terjih, gradih ino po nemških mejah.« razložil prednosti slovenščine pred nemščino:

- Nemci v vsakdanjem govoru uporabljajo drugačen jezik kot pišejo, zato imajo njihovi otroci v šoli težave, ker se morajo na novo učiti jezika,
- slovenski pravopis je lažji od nemškega, saj nemške besede drugače zvenijo, kot pa se napišejo ('folkomen' – vollkommen),
- tudi slovenska slovnica je lažja od nemške (niso zedinjeni glede spola samostalnikov, imajo ogromno zloženih besed, Slovenci že iz samega glagola razberemo spol, število, čas) in
- slovenski jezik je bolj melodičen (27. št., 3. oktober 1848, str. 108).

Pomembno delo na področju učenja slovenščine za vsakdanjo rabo je opravil Navratil. V prispevku »Slovenske dežele.« neznan avtor piše: »Naš za slovenščino vneti g. Navratil, vrednik Vedeža, je že pričel našim učencam slovenščino razlagati in občut narodnosti v njih srcih obudjati« (42. št., 24. november 1848, str. 166).

4.4.2 Odnos Slovenije do slovenskega jezika v državnem zboru

Iz prispevkov v časopisu Slovenija je mogoče razbrati, da je vsaka slovenska dežela znotraj Avstrije imela svoj deželni zbor (Gradec, Ljubljana, Trst), vsi narodi avstrijskega cesarstva pa so imeli svoje voljene predstavnike v dunajskem državnem zboru.

Velika pozornost rodoljubov je bil usmerjena v opozarjanje Slovencev, koga naj na državnozbornih volitvah volijo. Neznani avtor v prispevku »Kar kralj Matjaž spi, na sveti več pravice ni.« ugotavlja, da tudi kmetje pošiljajo svoje poslance v zbor, ker pa ti nemško ne znajo, so prisiljeni take poslance voliti, ki nemško znajo, med njimi pa je mnogo nemškutarjev, katerih kmetje ne ločijo od iskrenih Slovencev (19. št., 5. september 1848, str. 74). Podobno poroča o tej problematiki Bučar v prispevku »Volitve za dunajski velki zbor.«, ko svari volilce pred nemškutarji, ki zaničujejo vse, kar je slovensko. Ne smejo se pustiti zapeljati zaradi denarja ali vina, s katerima jih podkupujejo (24. št., 22. september 1848, str. 94).

To se je pokazalo kot dejstvo na primeru poslanca Füsterja, o katerem poročajo: »Naš rojak Dr. Fuster je ves vnet za nemščino in je, kakor se kaže, kar pozabil na narod, od kateriga izvira« (6. št., 21. julij 1848, str. 22).

V 50. št. na strani 197 uredništvo tako nagovarja svoje bralce:

»/.../ Vendar to nam dolžnosti še ne odvzame, misli naše razodeti, zatorej se obrnemo k izobraženim rodoljubam v tistih volitnih okrajih, naj z svojim svetam, ki nekoliko saj oveljati vtegne, nevednim volivcam v pomoč pridejo, naj jim razložijo, de se tudi med ljudmi z gosposko suktnjo znajdejo prijatli kmetov in sicer taki prijatli, ki jim bolj pomagati hočejo in zamorejo, kakor bi si sami pomagati znali naj jim rečejo, de se ne bo več mnogo od grašinskih in kmetijskih reči na deržavnim zboru govorilo /.../ sosebno pa naj jih opomnijo in svariyo, nikar na pol učenih kmetovskih bahačev voliti, kterih od prostih kmetov druga reč ne loči, kakor de nekoliko nemško lomiti znajo, in de jim na sreči svoje domovine in svoje občine nič ne leži, ki nebesa in zemljo obetajo, na zboru pa se z narhujšimi sovražniki našiga naroda pajdašijo. /.../«

Poslanci v državnem zboru so veliko razpravljali o jezikih, ki naj se uporabljajo na zborovanjih. Mnenja glede tega so se delila: eni so zagovarjali zgolj rabo nemščine,

drugi tudi rabo narodnih jezikov. Slovenski poslanec Ambrož je bil pripadnik prvih, ker bi bila po njegovem mnenju raba narodnih jezikov podobna babilonskemu stolpu. Najbolje je, da se sporazumevajo v nemščini, ker jih ona veže s cesarjem in je jezik izobražencev (»Odgovor.«, 24. št., 22. september 1848, str. 94).

Že pred tem pa je Ambrož v časopis zapisal, da je nemščina problem tudi za preproste Nemce, ki »visoke« nemščine ne razumejo:

.../ Veliko je bilo zavoljo tega govorjenja in vsi smo bili zgol te misli, de naj se nemški jezik govori, zato ker ga vsak (?) izobražen in omikan človek govori in razume. Kaj pa je z imenovanimi poslanci storiti, kteri nemškiga jezika ne razumejo? Oni ne vedó, kaj in koga se govori, ne morejo prevdariti, ali bi v ta ali uni naklon dovoljili, ali odrekli, revički oterpljeni sedé, kakor namalani pratkarji in so zboru to, kar je peto kolo na vozu. Zraven teh Poljcov je pa še dosti drugih kmetov iz nemških deželá, in tudi ti možje, ako ravno po nemško govoré, ne razumejo vsiga, zato ker takih visokih pogovorov niso vajeni. Ko bi le vsi tisti volivci sem prišli, kteri so nevedne može za poslance volili, oj kako bi se praskali za ušesami! .../ (6. št., 21. julij 1848, str. 22).

Neznani avtor prispevka »Dunaj.« je o tej temi zapisal tako: »Narodi Austriaski imajo enake pravice v slednim oziru, zatorej tudi v oziru jezikovim; noben narod tirjati nemore, de bi drug njegovimu jeziku kako prednost dajal. Ako je nemški jezik pod staro vlado bil jezik uradništva austrijanskiga, iz tega še ne sledi, de bi mogel tudi pri gospodarstvu svobode biti jezik austrianskih narodov« (5. št., 18. julij 1848, str. 18).

Po mnogih razpravah so se septembra 1848 v državnem zboru na Dunaju odločili, da bodo vse zapisnike, predloge, pogovore in sklepe na kratko prevedli v nenemške jezike.

Pred Frankfurtom, torej Veliko Nemčijo, pa je M. Jozipić svaril v svojem prispevku »Bratje Slovenci in Horvati!«: »Mislite, de bodo za res Slavjane v slavjanskem duhu izobraževali? Kdo je toljko bedast, de bi to verjel? In ponemčevanje bo se v drugim duhu koker dozdej nameravalo« (41. št., 21. november 1848, str. 162).

4.4.3 Odnos Slovenije do slovenskega jezika v šoli

V časopisu Slovenija so veliko skrb namenili tudi poročanju o stanju slovenskega jezika v šoli⁴. O tej problematiki so bili bralci sprotno in izčrpno obvečeni.

L...d je v prispevku »Kakšno hvalo smo Nemcam dolžni.« pripovedoval, da so Nemci iz slovenskih krajev pregnali materni jezik, razširjali nemščino, ki je postala pogoj za doseg »boljšega kruha«. Dejstvo, da je nemščina »boljši« jezik, je v narodu zaredilo množico ljudi, ki so zaradi lakomnosti zatajili lastni narod in se združili z zatiralci lastne krvi. Ker se je v šoli uporabljala nemščina, so jo Nemci razglasili za edino primerno in potrebno za doseg učenosti (21. št., 12. september 1848, str. 81).

Jezik v šoli (ne le kot učni predmet, ampak tudi kot učni jezik) je izrednega pomena za življenje vsakega naroda. To dejstvo je potrdil Sorčan v prispevku »Pa še nekaj zastran vpeljanja našiga jezika v šole in pisarnice.«, ko je rekel, da zgodovina Slovincem kaže, da so narodi le z izobrazbo utrdili in ukoreninili svojo svobodo. Sredstvo za doseg izobrazbe je jezik, zato je skregano s pametjo, ko nekateri pravijo: »Slovenci, le tiho bodite, sej imate slobodo! Koga se boste še naprej pečali, če mi slovensko alj po nemško pisarimo in tradiramo.« Slovenski jezik je potrebno vpeljati v šole in urade in to je za narod najpomembnejša stvar (39. št., 14. november 1848, str. 156).

Najpogostejši pomisleki proti vpeljanju slovenščine v šolo so bili: ni učbenikov, ni učiteljev in ni učencev, ki bi že znali slovensko. Vendar pa so Slovenci načrtovali posloveniti tuje učbenike. Primankljaj učiteljev so nameravali nadoknaditi s tistimi učitelji, ki so bili v tujini in bi se z veseljem vrnili v domovino poučevat slovenski jezik.

⁴ Načrt šolske reforme (junij 1848) je med drugimi novostmi hotel uveljaviti tudi načelo narodne enakopravnosti, saj je določal, da naj bo pouk v osnovnih in srednjih šolah v materinem jeziku učencev. Vendar pa se je ta načrt uresničil le v srednjih in visokih šolah, v osnovnih pa ne. V slednjih je še vedno veljala zakonodaja Politične šolske ustave iz leta 1805. Šolski sistem se je prestrukturiral. Slovenščina je bila sprva neobvezen učni predmet, pozneje je kot učni jezik zamenjala italijanščino in nemščino. Stanje slovenščine v šolah se je razlikovalo po slovenskih pokrajinah. Uspešneje se je vključevala na Kranjskem in Goriškem, slabše na Tržaškem, Štajerskem in Koroškem. Naslednja šolska reforma je bila šele leta 1869 po zlomu (1860) absolutizma (Ciperle, 1987: 59–68).

O drugem problemu učiteljev je spregovoril Navratil (43. št., 28. november 1848, str. 170) na shodu slovenskega društva, ko je opozoril na to, da je potrebno paziti deželne učitelje, da ne bi razširjali nemškutarstva. Vse sile je bilo treba usmeriti v učenje slovenščine. Zato je predlagal, naj se mladina zbira v društveni čitalnici, kjer bi peli tudi slovenske pesmi. Radoslav je v prispevku »Moje potovanje.« zapisal: »Tudi nemškutarski učitelji se nam silno vstavlajo; ali pazite mučitelji ljudstva, da ne zadobite zaslužene kazni.« Tudi Slovenci blizu nemških krajev so začeli spoznavati, da je dobro pošiljati otroke v slovenske šole. Neki kmet je poslal svoje prve otroke v nemško šolo in so se šele po treh letih šolanja nekoliko brati naučili. Ko pa je svojega najmlajšega sina poslal v slovensko šolo, je ta že po enem letu gladko bral (14. št., 18. avgust 1848, str. 53).

V prispevku »Slovenske dežele.« je Ž. pisal o tem, da je bilo na Slovenskem od nekdanj prisotno pomanjkanje slovenskih šolskih knjig, v tistem letu (1848), ko so se učilnice ustrojile po narodnem duhu, pa še toliko bolj. Macun je že pred tem izdal seznam knjig, ki so napisane v novem pravopisu. Na ta način bi lažje nastopila enotnost. Avtor prispevka je menil, da so rodoljubni učitelji že začeli učiti po novem pravopisu, a še s pomočjo knjig, ki so napisane v starem, zato jih nagovarja, naj se kot učiteljske skupščine sestanejo in pogovarjajo o tej tematiki ter svoja dognanja oznanijo v časopisih (45. št., 5. december 1848, str. 178).

Macunov seznam šolskih knjig napisanih v novem pravopisu, se je glasil:

1. Vodnikova kranjska pismenost okrajšana za male šole.
2. Nemška pismenost za male šole (t. j. pismenost po slov. se nemški naučiti).
3. Povestice za prvo začetno šolo.
4. Napeljevanje iz glave poštovati. Za prvi klas ljudskih šol.
5. Abecednik (Namenbüchlein) za šole po mestih.
6. Keršanski katoliški nauk za drugo pervinskih šol.
7. Mali katekizem v prašanjih in odgovorih.
8. Abecednik za šole na kmetih.
9. Berilo za drugi klas malih šol na kmetih.
10. Berilo ali listi in evangelji v nedelje in praznike celiga leta.
11. Napeljevanje v računstvo za drugi in tretji klas farnih in glavnih šol.
12. Abecedna tabla.
13. Poštevanka.

Seznam se ni zaključil na tem mestu, ampak je Macun dodal še 14 knjig, napisanih v ilirskem jeziku (v novem pravopisu). Verjel je, da bo z uporabo istih knjig (pisanih v novem pravopisu) najlažje nastopila enotnost (»Oglas zavoljo šolskih knjig.«, 41. št., 21. november 1848, str. 164).

Tako je Ivan Macun pisal v novembru, še prej pa je v prispevku »Vsim Slovencom za prevdarenje!« s strastjo nagovoril vse, ki so bili sposobni napisati kakšno slovensko knjigo:

Ljubi Slovenci, ako ne hočemo, da bo ministerstvo pri uvedanju nove šolne osnove nam na sram in škodo in vendar po pravici izjavilo (izreklo), da ni mogoče slovenskoga jezika v celosti v narodne učilnice uvesti, lotimo se te svete reči, i vi pisatelji! pišite z veštim (izurjenim) perom te dela, posebno pa od vas dozdanjih javnih (očitnih) učiteljev slovenskoga jezika pričakuje naš narod zdaj kaj spodobnega, ker vi imate čas, in vajo, in morate tudi imeti dovolj znanja v vseh teh rečeh. Danas ali pa nigdar (9. št., 1. avgusta 1848, str. 36)!

V Sloveniji v prispevku »Slovenske dežele.« beremo poročilo o učiteljskem zboru v Radovljici, kjer se je zbralo 21 katehetov in 12 učiteljev. Sklenili so se pogovarjati slovensko. Po njihovem mnenju je bil nemški jezik največja ovira v ljudskih šolah, saj so z njim učili in mučili kranjske kmečke otroke. Sklenili so v šolah v obeh pravopisih učiti, to je v starem in novem Gajevem, ter stare knjige obdržati, dokler ne dobijo novih, napisanih v novem pravopisu (48. št., 15. december 1848, str. 190). Knjig ni bilo tako zelo enostavno nabaviti, težave so bile finančne narave, pa tudi te, da so bile knjige hitro razprodane.

V prispevku »Domorodne misli.« P.–r. piše o tem, da so se učenci v narodnem jeziku lažje in veliko hitreje naučili pisati in brati in posledično tudi lažje učili ostale predmete:

V neznanem nemščini se učenci brati in pisati vadijo, nepotrebne reči se jim v glavo ubijajo, učenje pri prihodnim kmetijstvu koristnega se jim ogreni – tako se malo ali clo nič ne nauči; – ali je mar pametno mladost v ptujimu jeziku učiti, čigar glase ne razumi in ne potrebuje, ali je znabiti dokaz, da na nemški zemlji prebivamo, če naši kmeti svoje imena le v nemškem jeziku in pravopisu podpisati znajo. – To je ljutost in vcepljenje sovražstva v nedolžno otroško serce, katero se iz prepričanja, da le ptujšina k dosegi neke prednosti pelje, in da vsi tako imenovani gosposki ljudje svoj jezik zaničujejo, dan na dan bolj vkoreni, nezaupnost v njemu

in tako v celimu narodu razširja in karakter ljudstva spridi (38. št., 10. novembra 1848, str. 149).

Matija Majar Ziljski je v prispevku »Slaveni in Nemci.« potožil: »V naših učiliščih, nižjih in višjih, je tako malo slovenščine, da ni vredno govoriti, še učiteljske stolice za naš materinski jezik se ne najdejo na vsakim gimnasiumu v Slovenii /.../« (2. št., 7. julij 1848, str. 5). V nadaljevanju poziva k temu, da naj bodo na vseh gimnazijah stolice za slovenski jezik in slovstvo. Septembra je napisal prispevek, v katerem je zapisal, da se situacija ni popravila:

/.../ nemško ministerstvo z deželnimi jeziki na gimnaziih tako ravna kakor mačeha s pasterkam. Še zmiraj se skerb za materni jezik rodoljubju prepuša, nemški jezik pa je obligatni predmet in pa se uči od plačanih učencov; deželni jeziki se smejo učiti od dobrovoljcev. O sveta enakopravnost (21. št., 12. septembra 1848, str. 82)!

Rodoljube so seveda skrbeli tudi najmlajši, ki so se šele začeli učiti pisati in brati. Ni jim bilo razumljivo, kako to, da naj bi se slovenščina najprej vpeljala v višje šole in šele kasneje v začetne. Slednjim »so se mimogredoč učencem pismenke: č, ž, š pokazale«. Avtor prispevka predlaga učiteljem, naj si pri pouku pomagajo s kakšnim slovenskim časopisom, na primer Vedežem, Novicami itd. (35. št., 31. oktobra 1848, str. 138).

4.4.4 Odnos Slovenije do slovenskega jezika v uradih in sodstvu

Položaj Slovencev, ki so morali reševati svoje težave v uradih in sodiščih, je bil nemalokrat zapleten – veliko Slovencev namreč ni razumelo nemško. Težave so bile torej velike, vendarle pa so obstajali tudi takšni uradniki, ki so se zavzemali za slovenščino. Neznani avtor članka »Slovenske dežele.« je z Notranjske poročal o takih uradnikih, ki jih je on (v obojestransko zadovoljstvo) poučeval slovenščino.

Najbolj nazorno pa je položaj Slovencev, ki išče svojo pravico v »nemškem svetu«, opisal Radoslav v prispevku »Moje potovanje.«. Ko je neki kmet želel v uradu uporabiti slovenski jezik, kar mu je bilo tudi zagotovljeno⁵ (cesarski ukaz), in sicer da se vsakemu Slovincu po slovensko reši vsako uradno opravilo, so ga vrgli iz urada. »Uradniki, ki se bojijo slovenskega uka, ako ravno jim slovenski kruh dobro tekne, se branijo proti ustavi po vsi moči. Tako tudi ponemčeni mestjani in veliko krdelo nemškutarjev« (14. št., 18. avgusta 1848, str. 53).

E. je pisal o tem, kako uradniki in učitelji kričijo, da je nemščina edini pravi in zveličavni jezik. Uradniki pravijo, da naj kar Slovenci govorijo slovensko, oni pa bodo ostali pri nemščini, ki je posvečena »s 300,000 akti in s stoletnim prahom, vsi moli in muhe ga častijo itd.« Avtor članka je zato tako nagovoril bralce:

Moj dragi, ne obupaj, neveruj krivo, če ravno vse si perzadeva tebe izneveriti tvoji naravi, čeravno omrazujejo te vsi, kateri tebe podbistrujejo ino opominjajo, da naj tverdo deržiš se narodnosti in vsega, kar iz nje izvira, tako vender veruj in upaj, da, kar je tebi prirojeno, kar je naravno, je pravo in za tebe edino koristno, veruj, da mešniki, ali ko ljubi svet nas rad imenuje, popi in farji, ti ravno tako dobro mislio za tvoje časno, ko za tvoje večno (18. št., 1. september 1848, str. 71).

Na ta način je avtor dobro predstavil tudi pomembno vlogo Cerkve oziroma duhovnikov v tem času. Duhovniki so lahko s svojim jezikovnim prepričanjem in nasploh rabo slovenskega jezika veliko prispevali k rabi slovenskega jezika v pismih, uradnih dopisih ...

⁵ Pred 1848 so bili sodni postopki, ki so zadevali Slovence, po večini ustni in so potekali v slovenskem jeziku. Občni sodni red 1781 je določil, da morajo prizadeti stranki in njuni zastopniki uporabljati v deželi običajen jezik. Pri nas je sodna oblast uporabljala nemščino in to je pomenilo popolno uveljavitev nemščine.

O tem, to je o vlogi Cerkve pri uvajanju in rabi slovenščine v uradnih opravilih, je pisal tudi neznani avtor prispevka »Slovenski jezik in pisarnice.«, v katerem je med drugim predlagal, da naj bi se pri posvetnih in cerkvenih oblasteh prejemale pisma in listi v slovenščini (26. št., 29. septembra 1848, str. 101).

O pravicah Slovencev v uradih natančno piše J. Ž. v prispevku »Vradniki, zaspanci o! ste vi!«, v katerem poziva uradnike k rabi slovenščine: »Koga čakate? ali de se boste v drugo rodili, ino vas slovenske matere v drugo z domačim jezikom navdale? Kaj pak vas na stare kopita veže? Ali je prah nemškutarskih pisarnic v vaših očeh. Stopite k slovenskim rekam, ino izmite jih.« Kadar se uradniki branijo, češ, da morajo nemško govoriti, lažejo. V 13. točki »opravilnih bukev« namreč piše: »Vsak, kdor se pravda, ino njegovi pravdni oskerbniki morajo v svojih govorih jezik rabiti, kteri je v deželi navaden, ino vse preobširno, ponovljeno ino zdražljivo govorjenje opustiti.«

V »kaznovavnih sodnih bukvah« (298. točka) je navedeno:

Sprašovanimu je prosta volja, svoje odgovore sodnimu pisatelju na zapis povedati. Če se te pravice ne posluži, mora sodni vradnik, na vsako vprašanje prejeti odgovor sodnimu pisarju tako na zapis povedati, de izprašovan vsako besedo dobro sliši, in per tem se lastnih besed izprašovaniga poprijeti. Vsaki odgovor, kakor hitro je zapisan, se mora izprašovanimu brati z vprašanjem, če je tako prav zapisan, ali njemu samim, če želi, prebrati dati. Če popravo hoče, se more ta sicer v zapis staviti, kar je pa zapisano, se ne sme več prenarediti.

346. točka določa:

Sprašovanimu je tudi prostovoljno, svoj odgovor sam na pismo povedati, kterikat se odgovor od besede do besede zapisati mora. Če se te pravice ne derži, se mora dani odgovor vedno, kolikor je mogoče, z njegovimi lastnimi besedami zapisati, ino njemu precej brati z vprašanjem: Če je tako prav zapisano? Če popravo želi, se mora ta zapisati, brez de bi se kaj iz zapiska zbrisalo ali prenaredilo (41. št., 21. novembra 1848, str. 162).

Kot kažejo zgornji podatki so Slovenci imeli zagotovljene jezikovne pravice v raznih »bukvah«, kljub temu pa v prispevku »Kdo se narbolj boji slovenskega jezika?« izvemo, da so se uradniki slovenskega jezika bali. Slednji je namreč podoben zverini, ki bi jih lahko požrla, ker ga ne poznajo. Zato trdijo, da slovenščine ni mogoče opiliti ali se je naučiti. Nemci menijo, da so Slovenci neumni in nehvaležni, ker hočejo

zavreči nemščino, saj so se vendar vsega iz nemščine naučili. Avtor prispevka pravi, da raba slovenščine ni nehvaležnost, ampak velika dolžnost. Nemci ne morejo ničesar izgubiti, medtem ko lahko Slovenci veliko pridobijo – postali bodo enakopravni z Nemci. Kdor slovenski kruh jé, naj si ga pri Slovencih služi s slovenskim jezikom (16. št., 25. avgust 1848, str. 62).

Prav o takšni enakopravnosti razpravlja tudi avtor prispevka »Slovenski jezik in pisarnice.«, ki ponuja vsem narodom možnost rabe svojega jezika (npr. Nemcem in Italijanom, ki so živeli na slovenskem ozemlju):

Slavensko pravilo se glasi: Svoboda, enakost, bratinstvo. Mi se ne poganjamo za svobodo samo našega naroda, kakor tisti frankfurtarski Nemci, kateri vsako pravico (Grundrecht) začnejo s besedami: Jeder Deutsche... kakor bi rekel: Nemcu pravico in svobodo, Slovincu in drugim narodom pa figo: temoč mi svoje pravice in svobodo tudi drugim radovoljno dovolimo. Zato pravimo: *Vsaki častnik in uradnik v Slovenii mora popolnoma slovensko znati* – in pristavimo: *Vsaki slovenski uradnik mora v mestih, terjih, vaseh in krajih, kjer Nemci prebivajo, zvonaj slovenščine tudi nemško, kjer pa Italijani prebivajo, italijansko znati* (26. št., 29. septembra 1848, str. 101).

4.4.5 Odnos Slovenije do slovenskega jezika v gledaliških igrah

Ena od večjih možnosti razširjanja slovenskega jezika se je v času pomladi narodov kazala v rabi slovenskega jezika v gledaliških igrah. V prispevku »Glediše.« je zapisano: »Ne v pogovorih ne z branjem in ne po šolah se ne da v naših dnevih tolkanj za izobraženje in povzdigo slovenskiga jezika storiti, ko z igrami v gledišu.« To dejstvo avtor primerja z otroško igro, saj se preko nje tudi otrok najlažje in najhitreje nauči česa novega. Gledaliških iger pa je seveda primanjkovalo, zato je avtor prosil slovenske pisatelje, naj kaj prispevajo v dramski korpus besedil. Problem je predvsem z izvirnimi besedili, saj je tedaj večina besedil (npr. Županova Micka, Ta veseli dan ali Matiček se ženi, Ukanjeni stavec) nastala iz tujih predlog (21. št., 12. septembra 1848, str. 84).

Ta veseli dan ali Matiček se ženi Antona Tomaža Linharta je svojo premiero doživela leta 1848 (čeprav napisana že leta 1789⁶), vesti o tem so bile spodbudne: »V Vipavski dolini si prebivalci prizadevajo ljubezen do maternega jezika obuditi. V ta namen so že drugič igrali komedijo Ta veseli dan ali Matiček se ženi« (25. št., 26. septembra 1848, str. 98).

Še posebej zanimivo je brati o navdušenju gledalcev iger v slovenščini: »Kakor hitro se zaslišijo rahli glasi domačiga jezika, postane od samega veselja hrup in pokanje z rokami. Nekemu gospodu, ki je v predzadni klopi sedel, so se od samega veselja solze vlile« (42. št., 24. novembra 1848, str. 167). Na drugi strani pa je seveda še vedno dovolj nasprotnikov, o njih je zapisano tole: »V eni kavarni se je gospod N... (zdaj ga še nočem imenovati) pustil slišati: 'Jaz ne morem zapopasti, kako zamore naša vlada tukaj dopustiti, de se v gledališu Slavjansko igra.' De taciga ne razumi, mora biti v resnici pamet neumca« (7. št., 25. julija 1848, str. 27)!

⁶ Linhart je istega leta napisal tudi Županovo Micko, ki jo je priredil po Richterjevem Mlinu na deželi. Ta igra je doživela svojo uprizoritev še istega leta. Matička se ženi je na Dunaju prepovedal Jožef II., ker je Linhart v njem še bolj kot v Županovi Micki podiral družbene predsodke, pokazal krivičnost in samovoljnost gospodujočih, povzdignil zdrav razum in pritrnil odporu podložnih. V znamenitem 3. dejanju je odločno pokazal na značaj nekdanjih graščinskih sodišč in s tem neposredno obtožil plemiško gospodo, ki je merila pravico po svoji volji.

Vendar pa v gledaliških igrah niso zgolj igrali, temveč tudi peli slovenske pesmi (tudi to je bila velika novost). Kadar se je to zgodilo, so to v Sloveniji tudi poudarili. Tako je nekdo npr. poročal o petju dveh slovenskih pesmi (Zakonski prepir, Moje želje) v celjskem gledališču. Istočasno je poudaril, da se morajo za to Slovenci zahvaliti celjskemu tiskarju Jeretinu, ki je prvi začel uglasbovati slovenščino (40. št., 17. november 1848, str. 158).

Posledica navdušenja Slovencev nad gledališkimi igrami v slovenskem jeziku je bila, kot poroča neznani avtor novičke, taka: »Nemško gledališče hira; Ljubljancani so se ga jeli zlo ogibati« (36. št., 3. november 1848, str. 142).

4.4.6 Literarni prispevki

Že na samem začetku diplomske naloge je bilo poudarjeno, da časopis Slovenija ni bil zgolj politične narave, ampak se je v precejšnji meri posvečal tudi drugim področjem, predvsem slovstvu (slovenskemu in slovanskemu). Besedila s tovrstno vsebino so bila običajno objavljena na zadnji strani (npr. pesem, krajši prozni prispevek – povesti, pripovedke, pravljice in kratkočasnice, smešnice, pregovori, izreki).

Leposlovje je v vseh časih zelo pomembno za krepitev narodne zavesti. Npr. s posvetitvijo pesmi neki osebi, so pokazali, kako pomembna je ta oseba za slovenski oziroma za slovanski narod. Taka pesem v prvi številki izhajanja časopisa je bila pesem Lovra Tomana Prvi slovenski pesnici Fani Hausman (št. 38, 1848).

V prispevku »Slovensko društvo v Ljubljani svojim domorodcam!« je zapisano:

Novi časi terjajo nov trud. Tudi naš slovenski jezik, ki je dolgo zanemarjen počival, je dobil po ustavi, ki nam jo je presvitli Cesar dodelil, pravično veljavo, in bo vpeljan v šole, pisarnice in občinsko življenje. V pomoč vsiga tega pa je treba, de se slovenski jezik, toliko let le od posamesnih rodoljubov obdelovan, z združeno močjo omikovati in piliti začne. Zdej zdej, dragi domorodci! je čas, de poslušamo glas našiga slavniga Koseskiga, ki nas opominja:

Jezik očistite pég, opilite gladko mu rujo,
Kar je najétiga v njem, dajte sosedu nazaj,
Kinčite ga iz lastne moči, iz lastniga vira!

Jasno ko struna bo pel, zvonu enako donil,
Pričal vašo modrost na desno na levo narodam.

Res je začetek trud, okorna beseda detinstva,
Tega ne vstrašite se, moč neizmerna je sklep!
Volja popráv vam bodi in skérb, izida ni dvombe,
Glejte ta hrast košat, hrastič očetu je bil:
Zakon natóre je tak, de iz maliga rase veliko!

In tako tudi mi upamo, de bo – kakor za našo domovino mnogo zasluženi gosp. Vertovc želi – iz zdej še pohlevne slovenske družbice v malo letih slovenska akademija razcvetela v podporo mnogih vednost, ktere so Slovencu tako potrebne (8. št., 28. julij 1848, str. 32)!

Podobno kot Koseski svoje misli o jeziku v pesmi razkriva Valjavec (13. št., 15. avgust 1848, str. 52):

/.../ Po Slovensko govoriti
Ne sramujmo se nikari,
Tega ti nas Bog obvari,
To naj neče se zgoditi.

Ta ni sin očestva pravi,
Ki jezika se sramuje,
Ter ga nično zometuje,
Ki se zove v očetnjavi. /.../

Analiza, to je pregled vseh literarnih prispevkov in seštevanje avtorjev, je pokazala, da so v Sloveniji najpogosteje objavljali ti pesniki: Matija Valjavec, Franc Cegnar, Luka Svetec – Podgorski, Lovre Toman in Navratil.

Prozni prispevki so največ slovenske povesti (9 primerov) in slovenske pripovedke (6 primerov), pripovedke drugih narodov (4 srbske, 2 bosanski, 2 bolgarski), 2 slovenski in ena arabska pravljica. Poleg tega pa so objavljene tudi kratkočasnice in smešnice ter pregovori in izreki.

Na teoretični ravni je največje del opravil Ivan Macun, ki je Sloveniji objavil prvi del svoje literarne teorije Uvod v Krestomatijo (61. št., str. 244).

4.4.7 Jezikovnoteoretična iskanja

4.4.7.1 Ilirizem

Ivan Macun je v prispevku »Kakšen jezik bomo vzeli za šole in pisarnice po slovenskih krajih.« zapisal, da je namen in sveta dolžnost vsakega naroda učiti se svoj jezik. Literatura je edini pripomoček pri razvijanju celotnega naroda. Napoveduje, da bodo iz tega izšli pisatelji in bralci. Ker je bilo Slovencev le preko milijon in so bili torej majhen narod, si naj pomagajo s kakšnim drugim narodom oziroma jezikom, ki jim je blizu. Avtor je predlagal češki in ilirski jezik. Ker so se med Slovence in Čeha zagostili Nemci, ostane le še ilirščina (po Majarju so podnarečja ilirskega narečja: slovenščina, hrvaščina, srbščina in morda še bolgarščina). Ko bodo Slovenci začeli pisati ilirsko, se bodo tudi slovenske besede znašle v ilirskem besednjaku. Zaradi vsega tega je Macun predlagal, naj se v šole, urade itd. vpelje ilirščina (3. št., 11. julij 1848, str. 12).

V skladu z Macunovim razmišljanjem je bila knjiga Matije Majarja »Pravila, kako izobraževati ilirsko narečje i u obće slavenski jezik«. On je stopil še korak dlje in napisal podrobno analizo ilirščine⁷:

Že u starejših časih je bil slavenski narod velik i njegov jezik daleko i široko po svētu razprostranjen. /.../ Slavenski jezik se obično děli (ne gledeć na staroslavensćinu) na četiri

⁷ Ilirske posebnosti, ki jih je skušal Majar uvesti v slovenščino, so:

- glasoslovne: ě, é, omejitve samoglasniške redukcije, sklop šč;
- oblikoslovne:
 - preglas: *kraljem* nam. *kraljom*;
 - končnica -om namesto -am: *jelenom* nam. *jelenam*;
 - končnice -ega, -emu, -em nam. -iga, -imu, -im: *svetega* namesto *svetiga*;
 - srbohrvaška končnica -u za 4. sklon 1. ž. sklanjatve namesto slovenske -o: *ribu* nam. *ribo*;
 - srbohrvaška končnica -ju za 6. sklon 2. ž. sklanjatve namesto slovenske -o: *s kostju* nam. *s kostjo*;
 - srbohrvaška končnica -oj za 6. sklon pridevnikov namesto slovenske -o: *z velikoj* nam. *z veliko*;
 - pri stopnjevanju pridevnikov končnice za vse tri spole: *najvećji*, -a, -e nam. *najvećji*;
 - glagolske končnice sedanjske osnove: *dělaju*, *uće* nam. *delajo*, *učijo*;
 - oblika deležnikov: *dělajuć*, *ućeć* nam. *delajoć*, *učijoć*;
 - nedoločniška oblika -uti za glagole na -iti, -em: *dvignuti* nam. *dvigniti*;
- besedoslovne:
 - veznik *i* nam. *in*, *da* nam. *de*, *nego* nam. *temoć*;
 - predlog *u* nam. *v*;
 - oblika zaimka *što* nam. *kaj*, *koi* nam. *kteri*, *ovi* nam. *toti*;
 - idr. (97. št., 4. december 1849, str. 388).

narečja, namreč: česko i poljsko, ilirsko i rusko; narečja se děle na podnarečja, ova opet na raznorečja. Sada pišemo u 14. do 16. književnih jezika i jezikićih. /.../ Jedina cesta do cvetećega slovstva je ta: da se dosadanji književni jezici i jezikići med seboj približuju i slože tako, da budemo imeli mesto 14 do 16 literatur i literaturic jedno veliko slovstvo. Slogoj i uzajemnostju bi naše slovstvo tako veselo precvetalo, kakor še svēt nije nigdar vidil. /.../ Ilirska podnarečja se lahko slože u jedno književno narečje. /.../ Pervo i naj višje pravilo: Piši u svojem ilirskom podnarečju, pa tako, da bude, kolikor moguće, podobno vsim ilirskim podnarečjem, i da se ne oddaljuje od drugih slavenskih narečjah. Književni jezik nam je neobhodno potreben, vendar ostane govor priprostega ljudstva u raznih stranah različen, tudi se bude še u napred pisalo v vsih dosadanjih knj. jezikićih. /.../

Majar se je zavzemal za postopno približevanje jezikov in ne za neko agresivno vpeljavo vseslovanskega jezika, še manj za opustitev katerega od slovanskih jezikov (40. št., 17. novembra 1848, str. 160).

O tem Majar pravi tako:

Pišimo še za napred po slovensko vse, što je samo za priprosto ljudstvo namēnjeno, postavim: molitne, gospodarstvene i kmetijstva se tičuće knjižice; naše kmetijske Novice; obći državni zakonik, ukaze, zapovedi, oznanila, oklice i tako dalje. /.../ Nasproti tega pak pišimo po književno ilirsko, to je po jugoslavensko, vse, što je za izobražene i učene domorodce; vse, što je tako imenitno, da imaju čitati (brati) i razumiti vsi Jugoslaveni, to je Slovenci, Horvati i Serblji (98. št., 7. december 1849, str. 392).

Seveda ni bilo vseeno, na kakšen način naj bi prišlo do spajanja slovenščine z ilirščino. Prav zato nekateri menijo, da je treba najprej poskrbeti za združitev Slovencev, šele nato pa bi se lahko združili s kakšnim drugim slovanskim narodom, npr. Hrvati ali Iliri. Po mnenju Podlipskega v prispevku »O razmeri med Slovenci in Iliri.« so časopisi in slovenska društva naredili veliko za poduk in poenotenje slovenskega jezika ter za vzpodbudo narodne samozavesti (44. št., 1. december 1848, str. 174).

Mnogo je bilo tudi nasprotnikov ideje ilirizma. Eden takšnih je bil dr. J. Schubitz, ki je izrazil svoje nestrinjanje z Macunovim člankom. Macun je trdil, da Slovenci nimajo literature, kakršno imajo drugi Slovani. Schubitz se je temu odločno uprl z besedami:

Ali se duh Slovenšine ni zbudil, ali ne cvetijo naj lepši cvetice narodnega jezika tudi pri nas? Nam ne prinese vsako leto veliko lepih slovenskih knjig? So imena: Vodnik, Volkmar, Slomšek, Vertovc, Prešerin, Murko, Kremlj vam, gosp. M., neznane? Niste nikoli od pesmi krajskega naroda, od krajske Čebelice, od štajarskih in hervaških pesem, od Drobtinc in drugih slišali? Vam slovenski Časopisi pred oči ne pridejo? Ali to ni književstvo? Ali ni saj početje literature?

Pri tem je izrazil tudi svoje razočaranje nad Macunovimi besedami, ko ta pravi, da slovenski narod ni nič veličastnega storil, o čemer bi bilo vredno pisati. Predlaga mu, naj bere Valvazorja, ker tam so teme, ki čakajo slovenskega Homerja. Schubitz opozarja Macuna, da ni nič bolj pomembnega za ohranitev narodnosti, kot je jezik: »Vzemi človeku jezik (Sprache) njegov in vse si mu vzeli« (8. št., 28. julij 1848, str. 32).

4.4.7.2 Novooblikarski vihar

S cesarskim patentom je bila uzakonjena enakopravnost jezikov v državi. Prevajati se je pričel Občedržavlanski zakonik. Začel je Miklošič, ki je uvedel nekatere štajerske jezikovne oblike, nato pa je njegovo delo nadaljeval Cigale (od 1849) in njegove oblike pri delu ohjranil. Novooblikarski vihar je v časopisu Slovenija nastopil šele v letu 1849 – takrat so navedene prve omembe novih oblik (98. št., 7. december 1849, str. 390). Najbolj pomembno leto na tem področju pa je bilo 1850. Takrat je tudi Luka Svetec podrobno predstavil nove oblike v prispevku »Nove oblike.« (izhajale v treh delih od 2. do 4. št. Slovenije).

Svetčeve nove oblike:

- sprememba moške in srednje samostalniške paradigme *-om, -oma, -om* namesto *-am, -ama, -am* (bratom namesto bratam);
- sprememba pridevniške paradigme *-ega, -emu, -em* namesto *-iga, -imu, -im* (lepega namesto lepiga);
- ujemanje pridevnika s samostalnikom v srednjem spolu množine (*mlada dekleta* namesto *mlade dekleta*);
- primernik in presežnik dobita oblike za vse spole (*lepši, a, o* in *najlepši, a, o* namesto *lepši, najlepši* za vse tri spole enako);

- veznik *da* namesto *de*;
- pisava sklopa *šč* namesto *š* (klešče namesto klešče);
- pri glagolih oblika *-nuti* namesto *-iti*.

Zagovarjal je tudi te oblike:

- oblika zaimka *ti, ta, to* namesto *ta, ta, to*;
- končnica *-ej* pri pridevniku ženskega spola v dajalniku in mestniku (lepej namesto lepi);
- veznik *i* poleg *ino*.

Mladi pisatelji pa so iz staroslovenščine, hrvaščine in koroško-štajerskih narečij uvajali še te oblike:

- staroslovensko predpono *vz-* namesto *iz-, z-, s-*;
- hrvaško predpono *pro-* namesto slovenske *pre-*;
- *videti, videla, vedela* namesto *viditi, vidila, vedila*;
- koroško in štajersko obliko *bistrejši* namesto kranjske *bistreji*;
- koroško in štajersko obliko *prijatelj* namesto kranjske *prijatel*;
- Majarjev *naj* namesto *nar*;
- pisava po etimološkem načelu;
- odprava neorganskega *j* (ojster, gojzd, plajš)
- itd.

Vseh oblik (končaj *-uti*, končnica *-ej* pri pridevnikih itd.) pa Cigale pri prevodu državnega zakonika ni uporabljal, zato se vse oblike kljub naporom mladih pisateljev (Podgorski, Cegnar, Valjavec, Jeriša, Janežič itd.) niso prijele in bile sprejete v šoli. Torej jih tudi Bleiweisu ni bilo treba uporabljati.

To so oblike, ki se opirajo na ilirščino in staroslovanščino, torej niso nove po nastanku. O tem jezikovnem dogajanju v prvem letniku izhajanja Slovenije (1848) ni in ne more biti nobenih zapiskov.

Janežičeva Slovenska slovnica (1854 in 1863) je te oblike normirala in preko nje so prehajale v druga besedila.

4.4.7.3 Slovenska slovnica

O slovnici se je v časopisu Slovenija razpisalo več rodoljubov, slovničarjev. Tako npr. je -ark zapisal, da je lahko slovnica koristna in je velik pripomoček pri učenju jezika in pisanja, ni pa nujno potrebna. Pomembno je, da slovničar zajema iz naroda, ne pa da bi se narod ravnal po slovničarju. Namesto s sestavljanjem slovnic bi se bilo bolje več ukvarjati s pisanjem novih knjig.

Ne po krivici nam Slovincam drugi narodi očitajo, de naše pismenstvo v samih slovnicaх obstoji, in de vunder še nemamo ene dobre splošne slovnice v roke vzeti. Če se zraven še na naše abecedne vojske, mnogolične pravo- in krivopise pomisli, je človek skorej de je nam Slovincam nagnenje slovnice pisati in čerkarjenje prirojeno, in de se nam, žali Bog, vsled tega le zanikerno pismenstvo obeta. Za to slovenski spisateljji, odrečite se ti nehvaležni tlaki, ino obrnite se na rodovitniši polj vašiga djanja; tu vaši trudi in žulji ne bodo zastonj, ampak kmalo v prid in korist vašiga naroda lepo dišeči cvet pognali in plodni sad prinesli; to je: *vi bote vstanovitelji izobraženja, omikanosti, dušniga in telesniga blagostanja slovenskiga naroda!* Naj nam bo dovoljeno, h koncu nam znane slovenske slovnice naštetii:

1. Bohorič arcticae horuale 1584.
2. P. Markus krain. Gram. 1768.
3. Gutsman windische Gram. 1777.
4. Selenko „ „ 1791.
5. Vodnik pismenost. 1808.
6. Kopitar krainisch. Gram. 1808.
7. Franul v. Weissenthurn 1810.
8. Šmigovc wind. Gram. 1812.
9. Pet. Danjko wind. Gram. 1824.
10. Metelko Sprachgebäude 1825.
11. Murko slowen. Gram. 1830.
12. Muršič, slovnica 1848.

Razun tega se v Ljubljanski knjižarnici več slovnic v rokopisih in načertanji znajde p. r. Japelna, Debevca, Zagorca in več drugih (34. št., 27. oktober 1848, str. 136).

Prispevek na temo slovenske slovnice je v tem letu objavil tudi Hraberski, in sicer prispevek »O ali od?«, v katerem se ukvarja z vprašanjem pravilne rabe predlogov o in od (45. št., 5. december 1848, str. 180).

Hraberski graja napačno rabo predlogov, ki jo ponazori z besedilom iz 34. št. Slovenije (»/.../ nas živo prepriča o resnici rečenih besedic«). Nadalje pravi:

Na Slovenskim je bilo tako govorjenje do zdaj neznano, in dozrajne Slovnice takiga pomena predlogu *o* tudi niso dajale. Rekli smo pač, o treh kraljih, o Svečenici, o s. Jurji; tudi se reče; o turski, o franzovski vojski, kjer, kakor vsak vidi, predlog *o* zmeram le naznamovanje časa in dobe pomeni; pa kdo je kdaj še med kranjskim narodam slišal: o resnici ga je prepričal, o čemu se zdaj pogovarjate? govorimo o živini, o gnoji, o svojih otrocih! – Od Metlike do Gorice, in menim tudi od Drave do jadranskiga morja so se do zdaj le od svojih otrok; od živine, od pekla in od nebes pogovarjali. O petkih in o sobotah se pač Slovenci postijo, o vojski in o boleznih so v skerbi, pa pogovarjali se še niso nikdar ne o Slovenšini ne o teh ne o unih rečeh, ampak če je bilo treba od Slovenšine, od teh in od unih reči. Morebiti je predlog od nemškutarski, ker se ga tako ogibljuje (Nemci pravijo: »von der Wahrheit überzeugt, vom Kriege sprechen«).

Avtor se pritožuje nad tistimi, ki predloga *o* ne rabijo več samo namesto *od*, ampak ga bodo kmalu tudi namesto vseh drugih. Morda to nekateri tolmačijo kot približevanje ilirščini. Vendar kar imamo v domačem jeziku dobrega, ni treba iskati v drugih jezikih ali si celo izmišljati novih besed.

Nekateri želijo v slovensko slovnico vnesti tudi primesi ilirščine. Tako npr. Hicinger meni, da bi se morali držati slovenščine, vseeno pa bi se lahko nekoliko približevali ilirščini in »osebno tudi pri glagolih njihne čase: p.r. bih, biah, po časi vpeljali« (43. št., 28. november 1848, str. 171).

4.4.8 Besedje

Časopis Slovenija z Matejem Cigaletom na čelu je zelo zaslužen za razširjanje slovenskega jezika, zaslužno delo je med drugim opravil tudi na področju besedja.

Veliko besed znotraj besedil v časopisu je razloženih:

- v oklepajih (z nemško, latinsko ali že znano slovensko besedo): »/.../ kolikor se spomniti vem, je brez primera (Beispiel) v zgodovini /.../« (19. št., 5. september 1848, str. 76);
- v opombah na koncu članka: »Beseda vojska ima v ustih Slovenca dva pomena: 1. boj 2. armada, kakor ju tudi Prešerin v Leonori in Burger rabita. Desiravno se dozdeva, de je poslednji pomen le prenesen, je vunder prvoten, kar nam druge slavenske narečja spričujejo. /.../« (49. št., 19. junij 1849, str. 196);
- nekaterim razlagam besed so namenjeni celotni prispevki. Na primer o razlikovanju besed Slaveni Slawen, slavenski slawisch, Slovenci Slowenen, slowenisch itd. (6. št., 19. januar 1849, str. 21).

Za časopis Slovenija je značilno tudi, da se znotraj besedil nahajajo besedne zveze, stavki ali celi odstavki v nemškem ali latinskem jeziku, ki sploh niso prevedeni in jih je torej lahko razumel le izobražen bralec: »/.../ Ravno takšna prikazen je med katoliškimi in protestantskimi Slovaki, kterim je lastna kronovina samo iz tega vzroka spodletela, weil sie sich in der ungarichen Revolution nicht signalisirt und Ungarn nicht mit den Waffen in der Hand für Oesterreich erobert haben!! /.../«

Cigale, urednik časopisa, se je srečeval z zanimivim ter zahtevnim problemom, in sicer s poslovenjanjem uradnih, pravnih izrazov in drugih abstraktnih pojmov, ki so v tujih jezikih imeli že dolgo tradicijo, pri Slovencih pa se je dotlej take dileme vedno reševalo z nemško ustreznico. Ta jezikovna vprašanja so se pojavljala predvsem zaradi prevodov »Knjige splošnih državljanskih postav«, »Ustave«, drugih uradnih zapisov, aktov, zakonov, ki niso bili nikoli prej prevedeni v slovenščino. Cigale je torej te izraze poslovenjal, bralci časopisa pa so temu razvoju jezika sledili.

O besedju je spregovoril tudi Hraberski v prispevku »O ali od?«, v katerem je med drugim poudaril, da kar imamo v domačem jeziku dobrega, ni treba iskati v drugih jezikih ali si celo izmišljati novih besed. Izjema so besede za stvari, ki so Slovincem nove ali vzete od drugod. Predlaga, da bi se v novem slovarju vse besede, ki ne izvirajo iz naroda, posebej zaznamovale (45. št., 5. december 1848, str. 180).

V prispevku »Smes.« je tudi izražena podobna skrb: »Ako bi naše besede kaj izdale, bi svetovali saj toliko časa še s kovanjem novih besedi pojenjati, de obljubljeni slovenski besednik na dan pride. Vse stare ptuje besede, ki se med ljudstvam slišijo, so težko toliko škodljive, kakor tje v veter, brez razumenja pojmov ali zapopadkov skovane, opresne besede« (12. št., 11. avgust 1848, str. 48).

Tako razmišljanje je verjetno sprožilo že pred tem podano dejstvo v prispevku »Razlaga.«, v katerem je poročano o seji slovenskega društva v Ljubljani, na kateri so se odločili v čim krajšem času izdati najprej mali, nato pa še popolni slovar v dveh delih: slovensko-nemški in nemško-slovenski. V ta namen so vse zbiratelje besednega gradiva (npr. Vodnikov rokopis) prosili, da svoje zbirke predložijo društvu (6. št., 21. julij 1848, str. 24).

Več o besedišču, slovarju itd. je bilo govora v naslednjih letih izhajanja Slovenije (1849, 1850). Na primer prispevek »Novi slovenski besednik.«: »Noviga, sedanji dobi, sedanjemu napredovanju slovenskiga jezika permerjeniga besednika je nam silno treba« (50. št., 22. junij 1849, str. 198).

Murkov slovar ni več zadostil potrebam tedanjega časa. Časopis Slovenija je bralce nagovarjal k zbiranju slovenskega besedja, ki bi ga nato skupaj izdali v knjigi. Zbiralci naj besedam dodajo nemške ustreznice/sinonime. Tako (št. 68, str. 270) jih avtor prispevka »Kako slovensk, manj navdne besede nabirati.« uči zbirati »že pozabljene besede naše mile, tako dolgo zatirane slovenšine«:

- zbira se v krajih, ki so najbolj oddaljeni od mest, saj je v mestih slovenščina ponemčena in poitalijančena;
- na stvar se pokaže, vprašani pove ime te stvari in to se potem zapiše (najbolje je vprašati kaj več o predmetu), ker se tako izve še druge nove besede;

- o imenih abstraktnih pojmov se ne sprašuje naravnost, ker bi se vprašani vprašanjem lahko smejali.

Slovenski in ilirski jezikoslovci so poskušali oblikovati skupne terminologije za posamezna področja. V prispevku »Opomba o času.« avtor o tem razglablja:

- Najboljša so poimenovanja, ki izhajajo iz zunanje podobe poimenovane reči.
- Lepše so besede, ki so kratke, s samoglasnikom v izglasju, kot pa dolge, sestavljene besede, ki imajo nakopičene polglasnike (»tihnike«).
- Pri prevajanju iz tujega jezika se ne sme dobesedno prevajati, ampak je potrebno upoštevati njihov notranji pomen. »Kako neslano bi bilo poslovenjenje nemških besed: eingezogen leben, freisprechen (einen Lehrjungen), überhand nehmen (ein Uebel), sich unterhalten itd., ako bi se te besede samo po nemškem jeziku prestavljale.«
- »Novo slovensko ime (substantivum) po spolu izvirniga imena krojiti, ni vselej lepo, in tudi ne vselej prav.«
- Ni primerno poimenovati reči z besedo, ki že nekaj drugega poimenuje. »Tako se večkrat bere de se dobijo pri bukvarjih molitvene bukvice s nožnicami!«
- Neprimerno je poslovenjenje nemške besede »/.../ Feuerversicherung s bratovščino sv. Floriana. Po takim bi se Wasserschadenversicherung morala bratovščina sv. Nikolavža imenovati. Kako bomo pa Hagel-, Kapitalien-, Lebensversicherung itd. poslovenili? Bo treba tudi kakšne bratovšine s svetniki« (21. št., 13. februar 1849, str. 81)?

Jožef Muršec je v 32. št., 20. aprila 1849 (str. 128), objavil prispevek z naslovom »Imena po rodu ino svakšini«. V njem navaja poimenovanja za vsa sorodstvena razmerja. Ženska imena je pisal z obrazilom *-ina*: bratičina, sestričina itd.⁸ Marsikatero poimenovanje se ne ujema z današnjim knjižnim poimenovanjem oseb (poenostavitev poimenovanj, ukinjanje razlik):

⁸ Kot pravi Anton Breznik (Jezikoslovne razprave, Ljubljana, 1982), so od takrat naprej pisale tako vse podobne besede Novice in za njimi Glasnik. Semtertja se je v pisavi omahovalo med *-na* in *-ina*, zlasti pri *hišina*, *hišna*, vendar je *-ina* prevladovalo. Najdosledneje je pisal Levstik. Te pisave so se oklenili tudi Dunajski Zvon ter posamezni pisatelji. LZ je pisal te oblike do l. 1895.

- Posinovec in posinovica, pohčerinec in pohčerinica najverjetneje pomenijo tole: npr. posinovec – tisti, ki je po ('za') sinu.
- Baba ima danes slabšalen ali šaljiv pomen, ne več v pomenu babica.
- Namesto predpone po (povnuk) se danes uporablja pra (pravnik) in namesto pre (preded) pra (praded). Muršec v naslednjem kolenu doda še en po/pre (popovnuk, prepreded), za naslednje koleno pa predpono nad (nadpopovnuk, nadprepreded). Danes se vsa dodatna kolena zaznamujejo s predpono pra (prapravnuk, prapraded, praprapravnuk...).
- Besed paster'k in pasterka v današnjem SSKJ ni.
- Beseda očem se danes izgovarja očim, besedne zveze pisani oče/mati ni v SSKJ.
- Besede, kot so sveker/svekerva, punec/punica, šurjak itd., so hrvatizmi ali narečni izrazi. Danes snaha ali zet partnerjevega (ne glede na spol) očeta imenujeta tast in partnerjevo mamo tašča.
- Svak ali svakinja partnerjevega brata imenujeta svak, sestro pa svakinja.
- Bratov ali sestrin otrok je nečak ali nečakinja (ne bratrič/bratričina, sestrič/sestričina). Onadva te imenujeta teta ali stric (ne pa še strina, ujna in ujec).
- Otroci od bratov si niso bratranci/bratrane, ampak bratranci/sestrične, in otroci od sester ne sestranici/sestrane, ampak enako kot prej.
- Otroci očetovega ali materinega bratranca ali sestrične niso pobratranci/pobratrane, ampak mrzli bratranci/mrzle sestrične.
- Kot kaže so se poimenovanja v sorodstvu do danes poenostavila – z enim poimenovanjem zaobjamemo več kategorij. Narečno stanje pa je bolj pestro pri poimenovanju sorodstvenih razmerij.

Matija Majar je od 72. št. naprej (str. 288, 292 in 296) predstavljal svojo knjigo »Predpisi latinsko – in cirilsko – slavenski«, v kateri daje posebno pozornost besedju, povezanim z učenjem pisanja. Na primer: »Pišemo s meljem (s krído) na černej deski (Tafel); tudi s kamenitim klincom (Griffel) na tablici kamenitej ali pokamenelój (Pilich-Tafel); ubrišemo jo pak s mokro góbico (Badeschwamm) ali

s cunjico. /.../« To besedje je bilo v prvi vrsti namenjeno vsem, ki so poučevali in so se učili pisati.

Za ta čas je pomembno vprašanje slovenskega poimenovanja mesecev. Slovenskemu društvu v Ljubljani so bila vseč Potočnikova poimenovanja mesecev, ki se opirajo na naravne pojave in jih uporabljajo tudi drugi Slovani, kar tudi zapišejo v svojem prispevku »Slovenske imena mescov.« (20. št., 8. september 1848, str. 80):

Jänner	ledni ali lednik (češko leden)
Februar	talni ali talnik (taliti, aufthauen)
März	berstni ali berstnik (češko in slov. berstni)
April	travni ali travnik (ilir. travenj)
Mai	cvetni ali cvetnik (pol. kwiecienj)
Juni	sečni ali sečnik (ilir. sečanj)
Juli	serpni ali serpnik (ilir. serpanj)
August	mlatni ali mlatnik
September	sadnji ali sadnjik
October	moštni ali moštnik
November	listni ali listnik (polsko listopad)
December	grudni ali grudnik (polsko grudzien)

Časopis Slovenija uporablja v kolofonu naslednje izraze za mesece:

Prosenc (januar),

Svečan (februar),

Sušec (marec),

Mali traven (april),

Veliki traven (maj),

Rožni cvet (junij),

mali Serpan (julij),

velki Serpan (avgust),

Kimovec (september),

Kozopersk (oktober),

Listopad (november) in

Gruden (december).

Zapis velike in male začetnice je mešan, nestalen. V prispevkih se uporabljajo tudi latinska poimenovanja mesecev, npr. Maj, maj, Majnik.

Matija Majar je v »Pravilih.« predlagal pravilo nebesnih znamenj (glede na astronomsko leto). Tega naj bi se držali v vseh slovanskih narodih.

1. Vodenarc, to je mēsec, u kojem stopi sonce u zvezdje ali znamenje vodenarje;
2. Riben os zvezdja rib;
3. Ovník ali ovenc od zvezdja ovna;
4. Junenih ali bikca od zvezdja junca ali bika;
5. Dvojken ali dvojčnik od zvezdja dvojkov;
6. Raken od zvezdja raka;
7. Oroslanc od zvezdja oroslana;
8. Deven od zvezdja deve;
9. Vagen od zvezdja vage;
10. Strupjanik od zvezdja strupjana;
11. Strelcoj ali strelčnik od zv. strelca;
12. Jarcen od zv. jarca.

Pomembno je bilo vprašanje zapisovanja slovenskih lastnih imen. Rodoljubi so gojili velik odpor do ponemčevanja slovenskih lastnih zemljepisnih in osebnih imen. S tem ponemčevanjem in s pomočjo nemške šole se je ponemčevalo slovenski narod ter krčilo ozemlje slovensko govorečih ljudi. Nemci so v sredini 19. stoletja prevladovali na dveh tretjinah Koroške, čeprav je iz tamkajšnjih zemljepisnih imen enostavno razbrati, da je bilo to ozemlje nekoč slovansko, saj je veliko imen rek, gora, potokov, gozdov itd. slovanskega izvora:

Že pred 11 sto leti so pod vojvodam Borutam Slavjani z Bavarci nekoliko se pomešali in po tem je kos te dežele tako ponemčen bil, de se zamore vzeti, de je v sto letih nemški jezik eno uro poti naprej se pomaknil. Razun nemških šol je poglavitni vzrok tega, de slavjanski otroci v nemške vasi služit hodijo in nemške dekleta se v slavjanske vasi možijo. Sploh se zamore reči, de nemški Korošci družiga niso ko ponemčeni Slavjani (12. št., 11. avgusta 1848, str. 48).

Irkoč je v prispevku »Prošnja in opomba!« opozoril, da so bila v razglasnem listu ljubljanskih nemških novic, v katerem se imenujejo begunci vojaške nabere in vabijo na zagovor, zapisana slovenska imena takole: Gregorschitz Jos., Wutscher Ant., Vogler Ant., Perjathel Ant., Hrowath Ant., Ambroschitz Joh. itd. Avtor meni, da bi

se morala pisati po slovensko: Gregorčič Jos., Bučar Ant., Voglar Ant., Perjatelj Ant., Hrovat Ant., Ambrožič Joh. itd. Enak problem je bil tudi pri pisanju zemljepisnih imen: Ossredeg (Osredek), Festnitz (Vesnic) itd. Ker ima vsako od teh imen slovenske korenine, bi se moralo pisati po slovensko. Prav zato je avtor nagovoril uradnike in duhovnike, ki zapisujejo imena, naj jih pišejo razumljivo in v slovenskem jeziku (18. št., 1. september 1848, str. 70).

Svoje prepričanje so nekateri avtorji dokazovali tudi na primeru razlage (izvora) imen: »Pred nami je Plavuč t. j. plavi breg, (ker je tako viditi), na desni mesto Graz – naš stari Gradec; blizo njega teče Ragniz, nekda Raknica, Schoeckel je Sokol /.../« (43. št., 29. maj 1849, str. 169).

Ker pa je enotno pisanje slovenščine zahtevalo svoj čas, je avtor prispevka »Slovenski jezik in pisarnice.« predlagal:

Upotrebovati moramo slovenščino blizo tako kakor jo v kmetijskih novicah in v »Sloveniji« pišemo: pa mi smo v tem močno svobodomiselnih (liberal); nam je vse jedno, ali povleče kdo malo po krajnsko, ali po štajersko, ali po koroško, ali po istrijansko, samo da je slovensko – in ako bi se komu primerilo, da bi na pol nemško ali latinsko zaokrožil, mi bi mu nič ne zamerili, začeti je težko, in velike hvale je vreden, kdor po slovensko težko piše, pa se truda vendar ne ustraši in se slovenščine služi. Vlastna imena oseb, krajev, vesi, mest, gor in tako dalje se morajo pisati pravilno po slovensko in za sadaj zraven tudi še po nemško, postavim: Bučar (Wutscher), Čičečov (Tschitschetschoff); Živkovič (Schiffkowitsch); Goričani (Görtschach), Plesišce (Tratten); Celovec (Klagenfurt), Bèlc (Flitsch); Borljanka (Florijanka), Kozji herbet (Kozril Erbeth) (26. št., 29. septembra 1848, str. 101).

5 ZAKLJUČEK

Samostojni bibliografski pregled slovenskega jezikoslovnega časopisja je pokazal, da v času pomladi narodov in po letu 1848, ko je bilo pri dokazovanju položaja slovenskega naroda tako zelo pomembno tudi jezikovno vprašanje, Slovenci nismo imeli jezikoslovenega časopisa. Analiza je pokazala, da je bila obravnava jezikovnih vprašanj vključena kar v druge nejezikoslovne časopise tedanjega časa.

Nejezikoslovni časopisi so se poročanja o tej jezikovni temi lotevali na različne načine (seznanjanje bralcev z dogodki, povezanimi z jezikom, podajanje razmišljanja rodoljubov na to temo, razlaganje jezikovnih teorij itd.).

Jezikoslovno tematiko je pokrival tudi prvi slovenski politični časopis Slovenija, ki je na tem področju deloval v dve smeri: poročanje o jeziku v najširšem smislu (predvsem se to nanaša na jezik kot dejavnik narodne potrditve in na nekatere jezikovne teorije), kot tudi konkretna jezikovna raba (udejanjanje sočasnih jezikovnih teorij, npr. ilirizem, nove oblike ipd.).

Slovenija je bila zanimiva zlasti za izobražence, zato se je Slovenija v svojih prispevkih velikokrat obračala na tiste izobražene Slovence, ki bi s svojim znanjem, razgledanostjo in tudi družbeno močjo lahko nekaj pripomogli k slovenski narodni stvari. Vpeljati je bilo potrebno slovenski jezik še na mnoga področja, na katerih do takrat slovenščina še ni obstajala kot uradna jezikovna možnost. Prav to dolgotrajno zatiranje jezika je vodilo v sredini 19. stoletja v nenaden izbruh javnega razpravljanja, ustvarjanja na temo jezika, potrjevanje jezika, pisanje in objavljanje slovnice tudi v časopisih, s katerimi naj bi si bralci pomagali pri izobrazbi in kultiviranosti.

Časopis Slovenija je bil odprt do vseh slovenskih (pa tudi ilirskih) jezikovnih variant, v katerih so avtorji prispevkov pisali svoja dela. Uredništvo se je zavedalo dejstva, da poenotenje in ponotranjanje slovenskega knjižnega jezika terja svoj čas in da nima smisla priganjati k taki ali drugačni rabi. So pa nastali mnogi članki prav na temo utemeljevanja in priporočanja različnih jezikovnih variant (npr. ilirščine, novih oblik

itd.). Slovenija je namreč izhajala ravno v času poenotenja pokrajinskih različic v enoten slovenski knjižni jezik; prehod jezika iz starejšega v sodobno stanje, torej v času oblikovanja skupne jezikovne norme.

Prve hipoteze diplomske naloge, da je slovenska jezikoslovna periodika odvisna oziroma povezana z družbeno-političnimi razmerami, pravzaprav ne morem niti potrditi niti zavreči. Razlog je v tem, da v sredini 19. stoletja ni obstajal noben časopis, ki bi bil klasificiran kot strogo jezikosloven. O tem vprašanju so pisali v drugih časopisih, npr. v političnem listu Slovenija. Zgolj na primeru tega časopisa je mogoče trditi, da je slovenska periodika odvisna oziroma povezana z družbeno-političnimi razmerami. Pravzaprav se prav vsak prispevek tako posredno ali neposredno dotika družbeno-političnega dogajanja.

Druga hipoteza, da je jezikoslovno vprašanje tudi politično vprašanje, je pravilna. Jezikoslovno vprašanje, ki je v veliki meri prisotno v političnem časopisu Slovenija, je neposredno povezano s tedanjim političnim dogajanjem v Avstriji. Narodi so zahtevali svoje pravice (tudi politične) in to je bilo neobhodno povezano s politično ureditvijo te monarhije.

Čeprav je leta 1848 na Slovenskem prihajalo do velikih jezikovnih sprememb, hipoteza, da se spremembe v slovenskem jeziku odražajo v jezikoslovni periodiki, za ta čas ne drži. Ker ni bilo nobenega jezikoslovnega časopisa, se tudi jezikovne spremembe niso mogle odražati v njem. Vendar pa je vzrok, da ni bilo jezikoslovnega časopisa, verjetno predvsem finančne narave. Najlažje je bilo združiti celotno takratno problematiko, torej vsa strokovna področja, v en sam časopis (tako tudi ni bilo strogo leposlovnega časopisa, ampak so prispevki take narave izhajali tudi v Sloveniji in drugih časopisih).

6 VIRI IN LITERATURA

- Amon, Smilja (1996): *Tisk in politika v Jugoslaviji (1918–1941)*. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
- Bajec, Jože (1973): *Slovenski časniki in časopisi: Bibliografski pregled od 1. januarja 1937 do osvoboditve 9. maja 1945*. NUK, Ljubljana.
- Breznik, Anton (1982): *Jezikoslovne razprave*. Slovenska matica, Ljubljana.
- Ciperle, Jože (1987): *Šolstvo na Slovenskem skozi stoletja*. Slovenski šolski muzej, Ljubljana.
- (1987–2001) *Enciklopedija Slovenije*, 1–15. Mladinska knjiga, Ljubljana.
- Hobsbawm, Eric J. (2000): *Nations and Nationalism since 1780: Programme, Myth, Reality*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Hobsbawm, Eric J. (2003): *The age of capital 1848–1870*. Cambridge University Press, Cambridge.
- (1999) *Ilustrirana zgodovina Slovencev*. Mladinska knjiga, Ljubljana.
- Jesenko, Janez (1884): *Časnikarstvo in naši časniki*. Narodna tiskarna, Ljubljana.
- Kalin Golob, Monika (2003): *H koreninam slovenskega poročevalskega stila*. Jutro, Ljubljana.
- Kalin Golob, Monika (1996): *Jezikovna kultura in jezikovni kotički*. Jutro, Ljubljana.
- Korošec, Tomo (1998): *Stilistika slovenskega poročevalstva*. Kmečki glas, Ljubljana.
- Lenček, Rado (1996): *O jeziku in zavesti narodnega porekla*. V: Marta Pirnat-Greenberg (ur.): *Izbrane razprave in eseji*. Slovenska matica, Ljubljana, str. 190–198.
- Luckmann, Thomas in Knoblauch, Hubert (1993): *Language and Communication in the Construction of Personal, Ethnic and National Identity*. *Teorija in praksa*, 30, 7/8, str. 716–725.
- Majaron, Danilo (1887): *Matej Cigale*. *Slovan*, IV, 15–16, str. 235–237 in 250–254.
- Melik, Vasilij (1986): *Leto 1848 v slovenski zgodovini*. V: *Zbornik predavanj XVII*. SSJLK. Filozofska fakulteta, Ljubljana, str. 7–27.
- Mikolič (2000): *Povezanost narodne in jezikovne zavesti*. *Jezik in slovstvo*, 45, 5, str. 173–186.

- Pirnat-Greenberg, Marta (1990): *Bibliografija jezikoslovnih člankov v Bleiweisovih Novicah*. Slavistična revija, XXXVIII, 3, str. 300–309.
- Pogorelec, Breda (1993): *Jezikovna politika in jezikovno načrtovanje pri Slovencih – zgodovina in sodobni vidiki*. V: Inka Štrekelj (ur.): *Jezik tako in drugače*. Društvo za uporabno jezikoslovje, Ljubljana, str. 1–17.
- Prijatelj, Ivan (1938): *Kulturna in politična zgodovina Slovencev: 1848–1895*. Akademska založba, Ljubljana.
- Prunk, Janko (1986): *Slovenski narodni programi*. Društvo 2000, Ljubljana.
- Prunk, Janko (1993): *Slovenski narodni vzpon: narodna politika 1768–1992*. DZS, Ljubljana.
- Roter, Petra (2003): *Language Issues in the Context of 'Slovenian Samllness'*. V: Farimah Daftary and Francois Grin (ur.): *Nation-Building, Ethnicity and Language Politics in Transition Countries*. Open Society Institute, Budapest, str. 213–241.
- (1848–1850) *Slovenija*. Matej Cigale (ur.). Jožef Blaznik, Ljubljana.
- (1948–1985) *Slovenska bibliografija: časopisje in knjige, članki in leposlovni prispevki v časopisju in zbornikih (1945/47–1984)*. DZS, Ljubljana.
- (2001) *Slovenska kronika XIX. stoletja, 1800–1860*, 1. Nova revija, Ljubljana.
- (1925–1991) *Slovenski biografski leksikon*, 1–4. Zadružna gospodarska banka, Ljubljana.
- Smith, Anthony D. (1999): *Myths and Memories of the Nation*. Oxford University Press Inc., New York.
- Stabej, Marko (1998): *Oblikovanje knjižnega jezika v 19. stoletju med narodno enotnostjo in socialno razločevalnostjo*. V: Zbornik predavanj XXXIV. SSJLK. Filozofska fakulteta, Ljubljana, str. 19–33.
- Šlebinger, Janko (1937): *Slovenski časniki in časopisi: Bibliografski pregled od 1797–1936*. V: Božidar Borko (ur.): *Razstava slovenskega novinarstva v Ljubljani 1937*. Slovenski novinarji, Ljubljana.

7 PRILOGA

Bibliografski pregled slovenskih jezikoslovnih revij in literarnega časopisja

Bibliografski pregled slovenskih jezikoslovnih revij je sestavljen na podlagi treh temeljnih virov. Bibliografski pregled Janka Šlebingerja *Slovenski časniki in časopisi* zajema časopise, ki so izhajali od leta 1797 do leta 1936. Za Šlebingerjem nadaljuje Jože Bajec. Njegovi *Slovenski časniki in časopisi* zajemajo bibliografski pregled od 1. januarja 1937 do osvoboditve 9. maja 1945. Po tem letu je bibliografija navedena v *Slovenski bibliografiji*, ki izhaja za vsako leto posebej.

Janko Šlebinger uporablja klasifikacijo, ki združuje jezikoslovno in literarno vedo. Iz tega sledi, da ne moremo z gotovostjo reči, katere od naštetih revij so zgolj jezikoslovne, katere se ukvarjajo samo z literarno vedo in katere pokrivajo kar obe področji. Pri Jožetu Bajcu in Slovenski bibliografiji je to lažje, saj uporablja klasifikacijo jezikoslovje (brez literarne vede), vendar pa tako kot pri Šlebingerju ne izvemo natančno, pri katerih časopisih je metajezik slovenščina.

Predvsem pri Janku Šlebingerju se srečamo s časopisi, ki imajo oznako *jezikoslovni* in *literarnovedni*, vendar pa istočasno sodijo tudi na primer k narodni prosveti, šolstvu, zgodovini, narodopisju (kot na primer: *Jadranski Slavjan*). Večina časopisov torej pokriva zelo široka tematska področja in je njihov jezikoslovni delež relativno majhen, predvsem pa premajhen, da bi danes take časopise sploh še uvrstili med jezikoslovne.

O tem, katere časopise vse je Šlebinger uvrstil v pregled, nam pove veliko že njegov predgovor k pregledu. »In končno sem se odločil, da uvrstim med revije še nekatere rokopisne dijaške liste, akoravno je upravičenost take objave v tej zvezi nekoliko dvomljiva« (Šlebinger, 1937: 4). To je označil z manjšim tiskom.

Pri sestavljanju bibliografije jezikoslovnega časopisja gre za citatni prepis iz zgoraj omenjenih bibliografij (Šlebinger, Bajec), pri zbiranju podatkov po letu 1945 pa sem si pomagala s klasifikacijo jezikoslovnih revij v medknjižničnem katalogu Cobbis.

ČASOPISNA BIBLIOGRAFIJA JANKA ŠLEBINGERJA

Pod klasifikacijo jezikoslovje in literarna veda so uvrščene naslednje revije:

1. JADRANSKI SLAVLJAN. Podučivni list v raznih ljudstvu koristnih rečih, na svitlo dan od Slavljanskiga društva v Terstu. Vredil S(imon) Rudmaš. Tiskarnica Austr. Lloyd. Let. I. List 1–6. Od marca – avg. 1850. 152 str. 4°. Članki pedagoške, zgodovinske, jezikoslovne vsebine, iz nar. gospodarstva, društvena poročila, v slovenščini in hrvaščini. – Prim.: L. Žvab, Slovan 1886, 169, 186, 202.
2. GLASNIK SLOVENSKEGA SLOVSTVA. V Celovcu. Izdal Anton Janežič. Natisnil in prodaja Janez Leon. Prvi (edini) zvezek 1854, 80 str. 8°.
»Po nasvetu več Slovencev smo sklenili Glasnika rajši v manjših zvezkih in večkrat v letu izdajati.« - Priobčil je med dr. »Razne pesmice«, izvirne in narodne, slov. pregovore, prevode, Natoroznanske reči in Cegnarjev opis Trsta.
3. GLASNIK ZA LITERATURO IN UMETNOST. (Od jul. 1858:) GLASNIK SLOVENSKI. Lepoznansko-podučen list. Mesečnik (od jan. – jun. 1859 polmesečnik; 1861 od št. 1–8: trikrat na mesec, od 9–26 polmesečnik, enako 1867). V Celovcu. Vredil in izdal (založil) Anton Janežič. Natisnil J. Leon (1868: Jožef Blaznik). Tečaj I–XI. Od 1. jan. 1858 – 1. jun. 1868. 8° (1861: 4°, 1867: V. 8°).
Od 1858–1860 ima vsak letnik po 2 zvezka, zato je 1861 označen kot sedmi zvezek, 1862–64 pa kot 8.–10. zv. 1865: VII. tečaj (naslovna str.: 11. zv.); 1866: IX. teč. (naslovna str.: 12. zv.); 1867: X. let. (tečaj); 1868: XI. let. (tečaj). – Prim.: Iv. Grafenauer, Zgod. nov. slov. slovstva. II, 64–9.
4. LIPICA. Rokopisni list mariborskih bogoslovcev, ki izhajajo v presledkih od 1. januarja 1860 do danes. – Prim.: Matija Munda, Zgodovinski pregled literarnega in društvenega življenja v mariborskem bogoslovju. ČZN 1928, 116–149; Fr. Kovačič, Spomenica ob 70letnici lav. bogosl. učilišča v Mariboru 1929, 31–7.

5. NAPREJ. Izhaja vsak vtorek in petek v Ljubljani. (Urednik Fran Levstik.)
Odgovorni vrednik, lastnik in založil Miroslav Vilhar. Natis Egerjev. Tečaj I.
Od jan. – 29. sept. 1863 (št. 78). 314 str. 4°.
Prim. Iv. Prijatelj; Levstikov politični list »Naprej«. Razprave ZDHV 1925,
121–220.

6. GLASNIK. List za zabavo, književnost in poduk. Mesečnik. Maribor. Izdaje
in vrejuje J. Jurčič. Tiskar Eduard Janžič. Zvezek XII. Št. 1 (edina) izšla 15.
jan. 1869. 32 str. V. 8°.
Označen kot XII. zv. z ozirom na nadaljevanje XI. let. Janežičevega Slov.
glasnika, ki je prenehal 1. jun. 1868.

7. ZVON, lepoznavski list (II in III brez podnaslova, II z geslom: Za dom,
svobodo in resnico; V: Lepoznavski list s podobami; VI: Leposloven list).
Polmesečnik. Na Dunaji. Uredoval in založil J. Stritar. Tiskarna oo.
mehitaristov (od II: A. Keiss). Leto I–VI. 1870, 1876–80. 8° (od IV: V. 8°).
L. 1878 je izhajal v dveh izdajah: s slikami Janeza in Jurija Šubica in brez
njih. – Prim.: Stritarjeva antologija, uredil dr. Iv. Prijatelj. Ljubljana 1919,
41–57.

8. ZORA. Časopis za zabavo, znanost in umetnost (II: Časopis za zabavo in
poduk, od III: Časopis zabavi in poduku). Polmesečnik. Maribor. Lastnik
Davorin Trstenjak (IV: Janko Pajk). Izdavatelj in odgov. urednik Fr. Rapoc
(od II: Martin Jelovšek; od V: Uredil in založil Janko M. Pajk). Narodna
tiskarna v Mariboru (od IV, 5: J. M. Pajkova tiskarna). Tečaj I–VII. 1872 –
29. marca 1878 (št. 6; namesto 7. št.: Kazalo). I, IV: 4°, ostalo: V. 8°.

9. SLAVLJAN. Časnik slovstven i uzajemen za Slavljane književne i
prosvetljene. Izhadja desetput v letě po jednoj cěloj listině. V Celovcě.
Vreduje i na světlo dava Matija Majar. Tiskarnica družbe sv. Mohora. God.
I–III. 1873–75, po 160 str. 8°.
Ob sklepu: »Tri lěta je »Slavjan« trudil se po skromnih svojih silah
razglaševati uzajemnost, priporočevati slogu i bližje sozakoniti med seboj
slavjanska plemena, se je prizadeval upeljati cirilicu takže med Slavjanami
latine se služečimi, je donášal sostavke v različnih slavjanskih narečjaj: od
sada trěba časnika občeslavjanskoga za politiku i literaturu, zato za sada

Slavjan prestane na svetlo izhadjati po poslovice serbskoj: Kada puška puca (strelja), kolo ne igra; strepentibus armis musae silent.«

10. VESTNIK. Znanstvena priloga »Zori«. Mesečnik. Maribor. Izdajatelj in odgov. urednik Martin Jelovšek. Urednik Davorin Trstenjak. Tisk in založba Narodne tiskarne v Mariboru (od III: Lastnik Janko Pajk. Tisek J. M. Pajkove tiskarne). Tečaj I–III. Od 15. jan. 1873 – 15. dec. 1875 (št. 5). V. 8°. I. teč. 12. št., 192 str.; I: zaključen s 6. št. dne 15. jun. 1874, 96 str.; III. od 15. maja 1875. 128 str.
11. PRIJÁTEL. Znanoszt razserjüvajokse meszecsne novine (1878 polmesečnik.) V Buda-Pesti. Odgovoren réditel Augustich Imre. Stampano vu Franklin – tivaristve násztavi. Let. I–V. Od 15. sept. 1875 – jul. 1879. 4°. Prvi prekmurski časopis, sprva v madžarskem pravopisu in v prekmurskem narečju, pozneje v gajici in v jeziku, ki se je bližal pismeni slovenščini.
12. JUGOSLOVANSKI (od II: JUGOSLAVLJANSKI) STENOGRAF. (VI: JUGOSLAJANSKI STENOGRAF, GLASNIK). S stenografsko prilogo. Dvomesečnik (II–IV mesečnik, VI–VII izhajal 10krat na leto). Zagreb (od IV: Sofija, od VI: Plavdiv). Izdavatelj i urednik Anton Bezenšek. Tiskarski i litografski zavod C. Albrechta v Zagrebu (IV–V: Narodna pečatnica na Bogdan Prošek, VI–VII: Drag. Hribar v Celju, stenogram litografiral C. Creuzburg v Draždanah). Let. I–III. Od 20. febr. 1876–78, 1880–82, 1895 do konca 1896. 8°od VI: V. 8°. Let. VII s prilogo Književni glasnik. Članki v vseh jugoslovanskih jezikih. – Prim.: Al. Bolhar: Anton Bezenšek. Celje 1934.
13. CVETJE Z VERTOV SV. FRANČIŠKA. Mesečni list za verno slovensko ljudstvo, zlasti za ude tretjega reda sv. Frančiška. V Gorici (od XXXII, 5–8: v Kamniku, pozneje v Ljubljani). Izdaja in vrejuje p. Evstahij Ozimek (od V, 5: p. Stanislav Škrabec, od 1915, št. 6–8: izdajajo frančiškani provincije sv. Križa. Urednik p. Evstahij Berlec; 37–45: p. Salvator Zobec; 46: p. Hugo Bren; od 47: p. Angelik Tominec). Hilarijanska tiskarna v Gorici, od 1915, št. 6–8: Ant. Slatnerjeva tiskarna v Kamniku, od 1927: J. Blasnika nasl. v Ljubljani, od 1933: Jugoslovanska tiskarna). Tečaj I– . 1880–19.. V. 8°.

Od 1880–1915 je na ovitkih priobčeval o. Stanislav Škrabec svoje znamenite jezikoslovne študije o slovenščini in dr.

14. POPOTNIK. List za šolo in dom (od 1890: Časopis za učitelje in prijatelje šole. Glasilo »Zveze učiteljskih društev« v Ljubljani, od 1900: Pedagoški in znanstven list, od sept. 1929: Pedagoški list, od sept. 1934: Časopis za sodobno pedagogiko). Polmesečnik (od 1900 mesečnik, 1915–18 dvomesečnik, od 1919 mesečnik). V Celji (1883–1900: Maribor, od 1908: Ljubljana). Izdajatelj in založnik Miha Žolgar (od 1883 Miha Nerat, od 1891: Last in založba »Zveze slov. učit. društev«, od 1900: Zveze avstr. jugoslov. učiteljstva, od 1920: Udruženja jugoslov. učiteljstva, poverjenišvo Ljubljana, od 1931/2: Jugoslov. učit. udruženja, sekcije za dravsko banovino). Vrednik Jakob Lopan (od 1883 Miha Nerat, od 1916 Miha Nerat in Pavel Fleré, od 1919 Pavel Fleré, od 1928/29: dr. Fran Žgeč, Anton Osterc in Ernest Vranc, od 1929/30, 9–10: Matija Senkovič). Glavni in odgov. urednik od 1926 Ivan Dimnik (nato Andrej Skulj, Rudolf Mecin, Josip Kobal, od 1934/5: Ivan Dimnik). Tiskar Jan Rakuš v Celji (od 1883 J. Leon v Mariboru, od 1885, 5 tiskarna sv. Cirila, od 1901 t. Drag. Hribarja v Celju, od 1908 Učiteljska). Tečaj I– ... Od 10. jan. 1880–19... V. 8.
15. KRES. Leposloven in znanstven list (VI: Poučen in znanstven list). Mesečnik (VI: četrtletnik). V Celovcu. Sodelovanjem prof. dr. Gregorja Kreka in župnika Davorina Trstenjaka uredoval dr. Jakob Sket. Tiskala in založila tiskarna družbe sv. Mohorja. Let. I–VI. 1881–86. V. 8°. Prim.: Iv. Prijatelj, Ustanovitev »Lj. Zvona« in celovškega »Kresa«. Razprave ZDHV III, 1926, 175–253.
16. LJUBLJANSKI ZVON. Leposloven in znanstven list (od 1901: Mesečnik za književnost in prosveto, od 1931: Slovenska revija, od 1933: Mesečna revija za leposlovje, književnost in kritiko). Mesečnik. Ljubljana. Izdajatelji: J. Kersnik, Fr. Levec, dr. Iv. Tavčar, od 1882 še Jos. Stritar, 1885 isti brez Iv. Tavčarja, od 1886 Fr. Levec, od 1891 J. Kersnik, od 1895 Viktor Bežek, od 1897 Narodna tiskarna, od 1917 Tiskovna zadruga. Uredniki: Fr. Levec, od 1891 dr. Iv. Tavčar, od 1895 V. Bežek, 1896 V. Bežek in dr. Fr. Tekavčič, od 1897 V. Bežek, od 1899 A. Aškerc in A. Mikuš, od 1900 A. Aškerc, od 1903

dr. Fr. Zbašnik, od 1910 dr. Janko Šlebinger, 1917 Oton Župančič, 1918: A. Loboda-Melik, Milan Pugelj, O. Župančič, 1919: O. Župančič, M. Pugelj, dr. J. Glonar, od 1920 dr. Joža Glonar, od 1922 Fr. Albrecht, 1932 A. Gspan, 1933: Božidar Borko, A. Gspan, Tone Seliškar, 1934 dr. Anton Ocvirk, od 1935 Juš Kozak). Narodna tiskarna (od 1920–36 št. 6: Delniška t). Let. I–... Od jan. 1881–19... V. 8°.

Prim.: Jos. Tominšek, Četrto stoletje slovenskemu slovstvu na braniku. LZ 1905, št. 1–12; Iv. Prijatelj: Ustanovitev »Lj. zvana« in celovškega »Kresa«. Razprave DHV III, 1926, 175–253 in Med Levčevim »Lj. zvonom« in Hribar-Tavčarjevimi »Slovanom«. Razprave ZDHV V–VI, 1930, 120–176; Kriza Lj. zvona. Uredil Fran Albrecht. 1932, 64 str.

17. DOM IN SVET. Zabavi in poduku (od 1890: Ilustriran list zabavi in poduku, od 1891: Ilustrovan list za leposlovje in znanstvo, od 1914: Književnosti in umetnosti, od 1923: List za slovstvo in umetnost). Mesečnik (od 1894 polmesečnik, od 1901 mesečnik, 1923 izhaja desetkrat na leto, 1924 šestkrat, od 1925 osemkrat, od 1928 desetkrat). Izdajatelj in urednik dr. France Lampe (od 1900, 20: Urejata dr. Mihael Opeka in dr. Evgen Lampe, 1923 Andrej Kalan in dr. Ev. Lampe, od 1914 dr. Izidor Cankar, 1919 dr. J. Debevec in dr. Joža Lovrenčič, odgov. urednik dr. Iz. Cankar; od 1920 dr. France Stelè, 1922: dr. Alojz Merhar in dr. Fr. Stelè, od 1923: prof. France Koblar in dr. Fr. Stelè, od 1930 še dr. Anton Vodnik, 1931: Tine Debeljak, Rajko Ložar in A. Vodnik, 1932: R. Ložar in A. Vodnik, od 1933: Fr. Koblar, Fr. Stelè in France Vodnik). Založnik in lastnik od 1900, 20 Marijanišče (od 1908 Katol. bukvarna, od 1914 založilo Katoliško tiskovno društvo v Ljubljani, od 1933 Jugoslovanska knjigarna). Katoliška, oz. Jugoslovanska tiskarna. Let. I–... Od 20. jan 1888 – 19... V. 8° (od 1894: 4°, 1922: V. 8°).

Od 1933 ima poleg nadaljevanja prvotnega štetja še: Nova knjiga. Let. I.

18. JUGOSLAVJANSKI GLASNIK. Izhajal desetkrat na leto. Plovdiv. Urednik in izdajatelj Anton Bezenšek. Tiskal Drag. Hribar v Celji. Leto I. Št. 1–10. 1895. 128 str. s slikami. V. 8°.

- Pisan v vseh jugoslovanskih jezikih. Samostalna priloga VI. (1895) letnika »Jugosl. stenografa«. L. 1896 združen z njim pod skupnim naslovom: »Jugoslavjanski stenograf i glasnik«, ki je imel prilogo: »Književni glasnik«.
19. MLADOST. Smotra za modernu književnost i umjetnost. Izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca. Beč. Izdaja Gido Jeny, Dušan N. Plavšić. Odgov. urednik Fran Podgornik. Tisak Dioničke tiskare, Zagreb. Let. I. 1898. Od jan. – 1. marca izšlo 5 št. 248 str. V. 8°.
- Slovenski prispevki: Fr. Vidic, O novejši slov. literaturi. 33–8; Aleksij Nikolajev (O. Župančič), Velikonočni soneti. 71–2; Fr. Govekar, »Saldirano!« Črtica. Št. 3–4; Dušan (A. Aškerc), Grešni verzi. 167; Iv. Cankar, »Ti sam si kriv!« Načrt za novelo. 209–3; Fr. Eller, Sreča; Ob mostu. (Pesmi) 214.
20. NOVO DOBA – NOVA DOBA. List sjedinjene hrvatske, srpske i slovenačke omladine za politička, socijalna i književna pitanja. Četrtletnik. U Zlatnom Pragu. Urednik i izdavač Vice Iljadica-Grbešić. Godina I. 1898. V. 8°.
- Slovenski sotrudniki: Iv. Benkovič (Socijalizem kot veda), A. Dermota, Iv. Kunšič, Iv. Žmavc.
21. GLAS ujedinjene hrvatske, srpske i slovenačke omladine. Za književnost, politička i socijalna pitanja. (Mesečnik.) Beč. Odgov. urednik i izdavač Fran Podgornik. Vlasnici: Stjepan Radić i Svetozar Pribičević. Tiskara Industrie. Godina I. 1899–1900. (III) + 160 str. V. 8°.
- Izšlo 5 števil. – Med slovenskimi prispevki je Drag. Lončarjev prevod: Jedro socijalizma, spisal dr. Alb. Schäffle.
22. SLOVAN. Mesečnik za književnost, umetnost in prosveto. Ljubljana. Uredil Fran Govekar (1910 F. Govekar in dr. Fran Ilešič, od 1911 dr. Fr. Ilešič, 1914 Oton Župančič, od 1915 Milan Pugelj). Lastnina in tisek Drag. Hribarja (1914: Izdal pisateljski konzorcij »Slovan«, 1917: Izdala in tiskala Zvezna tiskarna). Leto I–XV. Od 1902–1917. 4°.
23. SLOVENSKE PRAVICE. »Za svobodo in napredek slovenskega ljudstva!« »Za pravice slovenskega jezika!« Izhaja vsakih 14 dni. Celje. Izdajatelj in odgov. urednik Vekoslav Spindler (od št. 13: Ljudevit Furlani). Zvezna tiskarna v Celju. Let. I. Št. 1–22. Od 31. jan. – 17. dec 1906. 4°.

24. ČAS. Znanstvena revija (od III z dostavkom: Leonove družbe; od XVI: Revija Leonove družbe). Izhaja desetkrat na leto (od XII: dvomesečnik, od XVI: izhaja mesečno od oktobra do julija). Ljubljana. Izdaja Leonova družba. Uredniki: dr. Fr. Grivec, Evg. Jarc, dr. Aleš Ušeničnik; od III: dr. A. Ušeničnik, od XIV: dr. Jos. Srebrnič, od XVIII: dr. Fr. Lukman, dr. Jos. Mal, dr. Fr. Stelè, od XXIII: dr. Fr. Lukman in dr. Fr. Stelè, od XXV še dr. Janez Fabijan in dr. Ivan Ahčin, od XXVI: dr. J. Fabijan, dr. Iv. Ahčin, dr. St. Gogala. Tisk »Katoliškega tiskovnega društva« v Postojni (prej R. Šeber), od II: Katoliška (Jugoslovanska) tiskarna v Ljubljani. Let. I–... Od 1907–19... V. 8°.
25. TRIGLAV. Gospodarsko-političen in znanstven list. Izhaja dvakrat na mesec. Radovljica. Lastnik konzorcij. Odgov. urednik Ivan Fajdiga. Tisk J. Blasnika nasl. v Ljubljani (št. 2: Združena tiskarna v Krškem). Let. I. Izšli 2 št.: na Vidov dan in 2. okt. 1910. V. 2°.
26. VEDA. Dvomesečnik za znanost in kulturo. Gorica. Izdajajo in urejajo Albreht Kramer, Ivan Prijatelj, Mihajlo Rostohar, Bogumil Vošnjak (II–III: Iv. Prijatelj, Karel Ozvald, Bog. Vošnjak, Ferd. Seidl, Vlad. Knaflič, Albreht Kramer; IV: isti brez Kramerja, namesto Seidla: Boris Zarnik; V: isti brez VI. Knafliča). Tiskala in založila »Goriška tiskarna« A. Gabršček (III: Last konzorcija. Izdala založba »Vede«; IV–V: Lastnina založbe »Vede«). Let. I–V. 1911 – 15. maja 1915 (št. 2). V. 8°.
27. NAPREDNA MISEL. Časopis za napredno kulturo. Dvomesečnik. Krško (II: Praga). Izdal in uredil dr. Mihajlo Rostohar. Zadržna tiskarna v Krškem (II: Tiskarna dr. Ed. Grégr in sin, Praga). Let. I–II. 1912–1914 (zv. 4). I: 315 str., II: 192 str. V. 8°.
28. NJIVA. Kulturni vestnik. Izhaja vsak četrtek. Trst. Izdaja Višji kulturni svet. Urednik Ferdo Kleinmayr (za leposlovje Jože Pahor). Za uredništvo odgovarja Ivan regent. Tiskarna Edinost. Let. I. Od maja – 10. okt. 1919 je izšlo 17 št. 320 str. 4°.
- Med sotrudniki: Fr. Bevk, dr. Andr. Budal, L. Čermelj, F. Kleinmayr, Mar. Kmetova, Stane Kosovel, Jožko Kralj, Jože Pahor, J. Samec, Milan Skrbinšek, K. Širok, Ivo Šorli, Fr. Žgur. – Prim.: Luč III, 1928, 58–9.

29. ČASOPIS ZA SLOVENSKI JEZIK, KNJIŽEVNOST IN ZGODOVINO. Četrtletnik. Ljubljana. Urejajo prof. Ant. Kaspret, kustos dr. Fr. Kidrič, vseuč. prof. dr. R. Nachtigall, vseuč. doc. dr. Fr. Ramovš (od III: Fr. Kidrič, R. Nachtigall, Fr. Ramovš). Izdajajo prijatelji slovenske znanosti (II: Slovenska matica; III: uredniki; IV–VII: Seminar za slovansko filologijo, Ljubljana, univerza; VIII: uredniki). Natisnila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg, II: Delniška tiskarna, d. d., III: A. Holzhausen na Dunaju, od IV: Učiteljska tiskarna. Let. I–VIII. 1921–31. V. 8°.
30. KRES. Družinski list (let. II.: Kulturni mesečnik). Mesečnik. Izdala in založila Splošna delavska izobraževalna zveza »Svoboda« za Slovenijo v Ljubljani. Uredil Karlo Kocjančič (II: Angelo Cerkvnik). Tisk J. Blasnika nasl. (II: Tiskarna Merkur). Let. I–II. Od jul. 1921–1923 (prenehal z II, št. 4). 4° (II: V. 8°).
Prvi letnik s slikami. Št. 5–6 posvečena Iv. Cankarju. – Med sotrudniki: Tone Seliškar, Vida Taufer, Ernest Tiran, Angelo Cerkvnik, Jos. Suchy.
31. LEPA VIDA. Mesečnik lit. krožka »Lepa Vida«. Ljubljana. Urednik Srečko Kosovel. 1. št. razmnožena s strojem, nato tiskal Makso Hrovatin. Let. I. Od febr. 1922 izšlo 6 števil. 8°.
32. TRIJE LABODJE. Izhajajo šestkrat na leto. Ljubljana. Uredniki: Anton Podbevšek, Jos. Vidmar, Marij Kogoj. (2. št.: Urednika Marij Kogoj in Jos. Vidmar). Natisnili J. Blasnika nasl., d. d. Let. I. Št. 1–2. 1922. 64 + 6 str. 4°.
»Posvečeno večnemu miru«. – Sotrudniki mlajša slov. moderna generacija. – S slikarskimi prilogami Toneta in Frana Kralja, Vena Piona in Frana Tratnika ter v 1. št. z glasbeno prilogo Marija Kogoja.
33. NOVI KRES. Izdaja literarni krožek »Ivan Cankar«, 12. podr. Fer. sav. na realki v Ljubljani. Urednik Bogumil Krajnc (I, 3: Albin Kerševan, II, 1: 15. nov. 1924 Ljub. Ravnikar, II, 2–3 Nada Obereigner). Litografija. Let. I–II. Od marca 1924 – marca 1925 (št. 3). 8°.
34. KRITIKA. Izhaja 10 krat na leto. Ljubljana. Urednik, izdajatelj in odgov. urednik Josip Vidmar. Tiskal Makso Hrovatin. Let. I–II. 1925/26–1926/27 (št. 5). V. 8°.

35. RAZGLED. Mesečnik za literaturo, gledališče, glasbo, slikarstvo, film, modo, sport in družabno življenje. Praha. Izdaja založništvo »Razgled«, za redakcijo odgovarja Jaroslav Šmid. Studentská tiskarna v Pragi. Let. I. Št. 1–3. Od maja – jul. 1926. 4°.
36. GRLICA. Mesečnik za razvedrilo in zabavo. Izdaja založba »Vigred« v Ljubljani. Urejuje Ivan Albrecht. Tiskarna J. Krmpotič, Vir pri Domžalah. Leto I. Št. 1. (edina) izšla januarja 1927. V. 8°.
37. SLOVENSKI TISK. Izhaja mesečno (II: 10 krat na leto, od 4: v nedoločenih rokih). Ljubljana. Izdala Zveza faktorjev za Slovenijo. Uredil Miroslav Ambrožič. Delniška tiskarna, d. d. Knjiga I–II. Od 31. maja 1929 – 15. jul. 1932. I: Št. 1–10. 172 str., II: Št. 1–6. 96 str. 4°.
38. ODMEVI. Literarno-kulturna revija. Izhaja četrtletno. Ljubljana. Odgovoren za izdajateljstvo, uredništvo in upravo urednik Radivoj Peterlin-Petruška. Učiteljska tiskarna. Leto I. od okt. 1929 – nov. 1930, 4 knjige; leto II. od jun. 1931 – jul. 1933, 4 knjige. V. 8°.
39. MODRA PTICA. Izhaja mesečno. (Za naročnike publikacij Modre ptice brezplačno.) Ljubljana. Izdaja konzorcij. Urejuje Janez Žagar. Tiskarna Merkur. Leto I–... Od 1. dec. 1929–19... V. 8°.
40. SAMORODNOST. Ilustrovana revija za življenje, umetnost in kritiko. Mesečnik. Zagreb–Ljubljana. Izdajatelj Ivo Sever. Založba »Nova gruda«, Zagreb. Odgov. urednica Marija Sever, Ljubljana. Jugoslovanska tiskarna. Let. I. 1930. Št. 1–6. 128 str. V. 8°.
41. DOBRA KNJIGA. Informativni list o slovenskih književnih novostih. Izhaja in tiska Misijonska tiskarna, Domžale-Groblje. Za uredništvo in izdajatelja odgov. Jožef Godina C. M. Izšle 2 št.: 1. (dec. 1930), 2. (marca 1931). 4°.
42. KNJIŽEVNOST. Mesečnik za umetnost in znanost. Ljubljana. Izdajatelj in urednik Bratko Kreft. Tiskarna Slovenija. Let. I–III. Od dec. 1932 – dec. 1935. V. 8°.
43. SODOBNOST. Neodvisna slovenska revija. Mesečnik. Ljubljana. Izdaja in zalaga Slovenska književna zadruga r. z. z o. o. Uredili: Ferdo Kozak, Stanko Leben, Josip Vidmar. (II: Za uredniški konzorcij Josip Vidmar, od III: Ferdo Kozak). Let. I–... 1933– 19... V. 8°.

44. KNJIŽEVNI GLASNIK. Četrletnik. Celje. Izdaja družba sv. Mohorja. Urejuje dr. Fran Kotnik. Mohorjeva tiskarna r. z. z o. z. Letnik I–... Od aprila 1934–... 8°.
45. HRAMOVI ZAPISKI. Literarno-informativna revija. Izhaja šestkrat na leto. Ljubljana. Izdaja založba Hram. Urednik Mirko Javornik. Za izdajatelja in uredništvo: Ciril Vidmar. Tiskarna Veit in drug, d. z o. z., Vir, p. Domžale. Let. I. Od maja 1934–35 izšlo 6 števil. V. 8°.
46. ZNANSTVENI VESTNIK. Akademsko založba. Izhaja štirikrat na leto. Ljubljana. Izdaja Akademsko založba. Ureja dr. Mirko Rupel. Jugoslovanska tiskarna. Let. I. Od nov. 1934 – avg. 1935. Izšle 3 št. 48 str. V. 8°.
47. SLOVANSKI SVET. Težnje neodvisne mladine. Akademsko revija. Mesečnik. Ljubljana. Izdaja konzorcij »Slovanski svet«. Uredili Jež Janko, Proháčka Jože in Starè Leo. Tiskarna J. Blasnika nasl. Let. I. Od okt. 1935. 236 str. V. 8°.
- »Uvesti hočemo mladino v narodno obrambno delo. S sodelovanjem z raznimi slovanskimi ligami pri nas in drugod hočemo doprinesti novega gradiva za naše zamišljeno slovansko delo in s časom nuditi pogoje za zgraditev slovanske misli na dejanskim razmeram bolj odgovarjajočih temeljih.«
48. NAŠE MORJE. Ilustrovan mesečnik. Ljubljana. Izdajajo bivši mornarji. Predstavnik in urednik Plesničar Stojan. Tiskarna Slatnar v Kamniku. Let. I–... Od marca 1936–19... 4°.

ČASOPISNA BIBLIOGRAFIJA JOŽETA BAJCA

Pod stroko UDK jezikoslovje so uvrščene naslednje revije:

1. EVROPA. Ljubljana, 1938. Podnaslov Poučuje po lakoj metodi sledéče jezike: slovenski, česki, srpsko-hrvatski, bugarski, ruski, francuski, italijanski, romunski, engleski, nemački, madžarski i esperantski. – Izdajatelj in urednik za Lahko metodo Ben/jamin/ Zlobec. – Tiska Jugoslovanska tiskarna. – Mesečnik. V8°. Izšlo je: /1938/, 3 št.
2. EVROPA. Ljubljana, 1938. Edina št. je izšla marca 1938. Podnaslov Mesečnik za poznavanje stranih jezika. – Izdajatelj in urednik za Lahko

metodo Ben/jamin/ Zlobec. – Tiska Jugoslovanska tiskarna. – Mesečnik. 2°. Izšlo je: 1938, 1 št.

Besedilo v bolgarščini, češčini, francoščini, italijanščini, madžarščini, nemščini, romunščini, ruščini, slovenščini in srbohrvaščini.

3. SLOVENSKI JEZIK. Ljubljana, 1938 – 1941. Izh. od septembra 1938 do marca 1941. Podnaslov Glasilo Slavističnega društva. – Izdaja Slavistično društvo, predstavnik Mirko Rupel. – Odg. urednik Mirko Rupel. – Uredniki Anton Bajec, Mirko Rupel, Jakob Šolar; od 1939, ½ Janez Logar, Jakob Šolar, Franc Tomšič. – Tiska Jugoslovanska tiskarna. – Četrt letnik. V8°.

Izšlo je: 1, 1938, 4 št. (1/4)

2, 1939, 4 št. (1/2, 3/4)

3, 1940, 2 št. (1/2)

4, 1941, 4 št. (1/4)

SLOVENSKA BIBLIOGRAFIJA – ČASOPISI (od 1945 naprej)

Pod klasifikacijo jezikoslovje sodi:

1. RUSKI ŽURNAL – RUSKI LIST. Mesečnik. Lj. SKZ. Ureja Društvo za kulturno sodelovanje Slovenije z ZSSR. (Za uredniški odbor Vera Bručič.) Slovenija. Leto I. Od jan. do dec. 1947 št. 1–12. 192 str. V. 8°. (SB, 1945–47)
RUSKI ŽURNAL. Izide 10 št. na leto. Urednik Janko Pretnar. Let. II. Št. 1–3. od okt. do dec. 1948.
2. TRIGLAVO. Monata organo de Slovenia esperanto ligo. Lj. Izd. SEL. Urednik Jože Kozlevčar. Razmnožil Tone Logar (opalograf). Leto I–III. Od marca 1946 do marca 1947. I (1946) št. 1–4/5. – II (1947) št. 1. 8°.

Slavistična revija je v Slovenski bibliografiji za posamezne letnike različno klasificirana: letnik I (1948) je uvrščen pod slavistiko, letnik IV (1951) pod literarno vedo, od Slovenske bibliografije VI (1952) do VIII (1954), v Slovenski bibliografiji XI (1957) in v Slovenski bibliografiji XIII (1959) ni uvrščena niti ena revija pod jezikoslovje ali slavistiko.

3. SLAVISTIČNA REVIJA. Strokovno-znanstveni časopis za jezikoslovje in literarne vede. Četrtr letnik. Izdaja jo Slavistično društvo Slovenije, izhaja v Ljubljani. Uredn.: do 1966 Anton Ocvirk, do 1969 Tine Logar, od 1970 glavni urednik za literarno vedo Boris Paternu, za jezikoslovje Jože Toporišič, odgovorni urednik F. Zadavec, od 1997 odgovorni urednik Tomo Korošec, glavna urednica za jezikoslovje Ada Vidovič-Muha, za literarno vedo A. Skaza. Izhaja neprekinjeno od leta 1948. Izidejo 4 številke na leto. Po 1958 se je od SR osamosvojila revija *Linguistica* (glasilo jezikoslovnih oddelkov FF v Ljubljani), ki je od 1955 izhajala kot priloga.
4. JEZIK IN SLOVSTVO. Strokovno-znanstveni časopis za jezikoslovje in literarno vedo. Izdaja jo Slavistično društvo Slovenije, izhaja v Ljubljani. Uredn.: J. Mahnič, B. Merhar, B. Kreft, F. Bezlaj, J. Toporišič, F. Jakopin, M. Kmecl, J. Koruza, A. Skaza, G. Kocijan. Izide neprekinjeno od leta 1955/56. Izide 8 št.evilk na leto (Let. I. Št. 1–10).